

Hiba ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

Запіскі з Акрэсціна 🖙 Д І-IV

http://niva.iig.pl redakcja@niva.iig.pl

₽2

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

NR INDEKSU 366714

№ 29 (2618) Год LI

Беласток, 16 ліпеня 2006 г.

Басовішча — сама праца цягнецца амаль год. Мы ўсе студэнты, кожны мае навуку, экзамены, працу...

PL ISSN 0546-1960

Музыка ў пары з ідэяй

- З Ілонай КАРПЮК, старшынёю Беларускага аб'яднання студэнтаў, напярэдадні рок-фестывалю маладой Беларусі "Басовішча" (21-22 ліпеня г.г.) гутарыць Ганна КАНдрацюк.
- З'явіліся ўжо плакаты "Басовішча", значыць XVII выпуск рокфестывалю адбудзецца?
  - Ну, напэўна.
- Чаму так доўга вырашалася справа?
- Праблема выйшла з нашага боку, мы не паспелі з праектамі ў мінулым годзе. Сітуацыя была складанай і мы чакалі рашэння міністэрства. Зараз яно пазітыўнае.
- Ці, без дзяржаўнай датацыі БАС у змозе зрабіць фестываль?
- Для гэтага патрэбны арганізатары-прафесіяналы і тэхнічныя ўмовы, як тэлефоны, факсы, транспарт, памяшканне. Сама праца цягнецца амаль год. У нас няма такіх магчымасцяў. Мы ўсе студэнты, кожны мае навуку, экзамены, працу...
- Цягам апошняга месяца ў Мінску праходзілі "Адборышчы 2006". Што гэта за мерапрыемства?
- Гэта канцэрт, у выніку якога адбіраюцца самыя лепшыя у конкурсе гурты і яны прыязджаюць да нас. На гэты раз ладзілі яго нашы партнёры з Беларусі, значыцца і Суполка Studenty.by, Тузін Гітоў і іншыя.
- І... праходзіла яно ў падпольных умовах?
- Гэта не тайна, што рэжыму наш рок-фестываль не падабаецца. Так, два разы забаранялі ладзіць адборачны канцэрт. Раней не было такога.
- На "Адборышчы" выступіла
- аж 37 гуртоў. Хто прыедзе да нас? — "Band A", "Krok", "Людзі святла", "Nevma", "Parason", "РоСтра"**, "**S.D.M", "Nermin", "Vodar Susviet". У лаўку запасных патрапілі яшчэ "Авангардшкола", "Noting to Lose".
- У мінулым годзе Вы парвалі з традыцыяй, у першы дзень, апрача конкурснікаў, выступалі таксама зоркі. Як будзе зараз?
- Падтрымоўваем мінулагодную змену, захоўваем г.зв. вольную сцэну, якая адбудзецца яшчэ да афіцыйнага адкрыцця фестывалю ў пятніцу. Ёсць канцэрт гасцей, ну і далей — конкурсная частка. Гэта мае сэнс, бо няма нязручнасцяў, дрэнных эмоцый. Журы абвяшчае вынікі яшчэ ў той самы дзень.
- Якія зоркі завітаюць ў Ба-
- Напэўна "Н.Р.М."! Будзе "Тройца" і вялікая зорка перкусійнай му-

зыкі "Drum Ecstasy". Гэтыя тры гурты вызначаюць тры розныя музычныя шляхі, аднак яны зыходзяцца.

- Ці хваля энтузіязму, якая ў сувязі з падтрымкай дэмакратычнага кандыдата на прэзідэнцкіх выбарах у РБ, што сёлета пракацілася праз Польшчу, спрацавала на зацікаўленне "Басовішчам" польскіх гуртоў?
- Крышку так, я гэта адчуваю, гледзячы на сайты, а ў Беластоку кожны нас ведае і хто хоча прыехаць, той прыедзе.
- Хто выступіць ад нашай менmacui?
- Ну, вядома, жалезная "Ріма" і "Zero-85". Няма ў нас больш гуртоў. Ёсць яшчэ "5sot5" — і гэта ўсё.
  - Чацвёрты год арганізуеш "Ба-

совішча". Як табе бачыцца справа мастацкай крэацыі, ці фестываль дае сілу, каб ісці далей, развівацца?

- У нас адзін выхад. Час зараз такі, што мастацкі ўзровень павінен ісці з ідэйным бокам фестывалю. Напэўна нельга абмежавацца адно да ідэйнага боку, сказаць, што гэта беларускі фестываль і ўсё іншае менш істотнае. Не, трэба, каб гэтыя справы трымаліся разам.
  - Хто павядзе фестываль?
  - Гэта, пакуль, сюрпрыз.
  - А хто аўтар плаката? — Група з Беларусі — "Адліга".
- Ходзяць чуткі што сёлета рушыць па прызабытым шляху
- спецыяльны фестывальны цягнік з Беластока ў Барык?

— Ёсць такая надзея.

Апошнія ў чарзе

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Самыя цяжкія чэргі ў медыцынскіх установах. Гэта цана за так званае дармовае лячэнне, якім так хваліліся і хваляцца саветы. Калі ты трапіш здаровым чалавекам у якую-небудзь паліклініку, то гарантавана выйдзеш хворым. Мінімум з галаўным болем ці неўрозам...

Святыя Беларускай зямлі

Аляксей МАРОЗ

Вельмі ўрачыста праходзілі 2 ліпеня ў Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы святкаванні ў гонар Усіх святых Беларускай зямлі, ладжаныя Свята-Троіцкім прыходам і Гайнаўскім аддзяленнем Брацтва св.св. Кірылы і Мяфодзія. Настаяцель Супрасльскага манастыра архімандрыт Гаўрыіл у час сустрэчы з гайнавянамі расказваў пра святых, якія праславіліся на Беларускай зямлі. Заклікаў ён бацькоў і бабуляў вучыць малых дзетак гаварыць па-свойму, памятаць аб сваіх традыцыях, гісторыі і культуры...

Акенца ў даўніну **F** 5

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

3 мая да кастрычніка г.г. у трох падвальных залах Падляшскага музея ў беластоцкай ратушы працуе выстава "Археалагічная спадчына Гродзеншчыны і Падляшша". Тэрытарыяльны абсяг паказаных знаходак даўніны паказвае, што раздзеленыя сёння дзяржаўнай мяжой тэрыторыі ў мінулым былі адным культурным абшарам. Але дакладней высветліць сакрэт такой транспамежнай выставы падаўся я ў археалагічную майстэрню Падляшскага музея...

Міра ЛУКША

Георгій Валкавыцкі шукаў супрацоўнікаў новай "Ніве". Меў ён... слабасць да паэтаў. Мікола Матэйчук намякнуў: «У Міхалове жыве здольны паэт, але, кажуць, гэта... "Шэршань"». Пад такім псеўданімам выступаў быў у беларускамоўнай "Новай дарозе", якую з сакавіка 1942 г. немцы выдавалі ў Беластоку, вельмі востры і папулярны сатырык. Ягоныя тэксты падабаліся былі чытачам. Рэдактар Валкавыцкі прыдаваў вялікае значэнне гумару і сатыры ды яе прыцягальнасці таксама для чытачоў новага беларускага тыднёвіка. Але ў рэдакцыю Мікола прывёў маладога, каля трыццаці гадоў, хлопца ў тэлескапічных акулярах...

Турыстычная Гайнаўшчына

Гайнаўшчына даволі бедная, але цудоўная. Я ўжо даволі дакладна скалясіў яе і надалей каляшу. Зімой хаджу ў асноўным пешшу па ёй, а вясной, ле-

там і восенню — езджу на веласіпедзе. І тым самым магу глыбей пранікаць у закавулкі і нетры яе.

Веласіпедныя рэйды па пушчы распачынаю вясной. Кожны пушчанскі веласіпедны сезон я распачынаю з наведання Крыначкі. Ад Гайнаўскай лініі яна зусім недалёка. І хоць з усіх бакоў яна абнесена высокай драцяной агароджай, а брама зачынена на замок, я знаю месца, праз якое можна прайсці з веласіпедам туды. А ўжо там адна благадаць Гасподня. Сама такая пушча то ўжо святыня. А тут яшчэ такі цудоўны і намолены куточак яе, а ў ім: і царкоўка, і каплічка, і святая крыніца, і цішыня... ну проста свяцілішча. І сярод усёй гэтай святасці — ты. Любуйся і маліся, калі ўмееш...

Варта, думаю, шчыра падзякаваць тут Богу, бо і ёсць нам за што дзякаваць. Жывём даволі спакойна, можам прадаўжаць свае традыцыі, карыстацца сваёй верай, мовай...

І абавязкова за малую і вялікую Айчыну нашу, яны таксама заслужылі гэтага, бо і апранаемся мы някепска, і не галадаем, і — як бы сказалі савецкія беларусы — зарплаты і пенсіі "вовремя" атрымоўваем, большыя ці меншыя яны ў нас...

Да таго ж шануюць нас у свеце. Без большых клопатаў прынялі нас у сямейку еўрапейскіх народаў і НАТА.

Праўда, не надта даюць нам разгуляцца ў гэтай еўрапейскай сямейцы — усё абмяжоўваюць. І нават часценька мацюкнуць нас па-бацькоўску. Але што ты зробіш, такія ўжо жмінды гэтыя заходнія еўрапейцы. Не пазнаць ім ніколі славянскай душы... Але бывае, што і пахваляць часамі. І ўсё ж такі, хаця і не так як хацелася б, але плывуць да нас грошыкі з іх скупой еўрасаюзнай касы. Вельмі ахвотна карыстаюцца ёю нават ярыя праціўнікі нашага членства ў Еўрасаюзе. ЕС ім смярдзіць, значыць, а грошыкі яе ім пахнуць. Парадокс нейкі...

Крыху інакш маюцца справы з НАТА. Там нас больш цэняць. Пераважна галоўны натавец, бо вельмі ахвотна памагаем нішчыць няўгодныя народы яму: югаславаў, афганцаў, іракцаў... Хто наступны?.. Добра было б, каб гэтых няўгодных выбіралі не толькі яны, але і мы. Ужо бачу каму б усім магутным нашым НАТА мы першаму далі ў сраку, што цэ

лыя стагоддзі не мог бы сесці на яе...

Пытаеце навошта нам усё гэта? Як навошта? Спраўдзіць і паказаць свету нашае геройства, лечыць нашы комплексы, даць магчымасць нашым генералам хутчэйшага авансу, лятаць туды нашым паслам і сенатарам і набіваць сабе пункты перад выбарамі...

Меў яшчэ нам проста забіць крыніцай фантан высакаякаснай ірацкай нафты і іншыя карысці. Не забіў, нават не капнуў, а кроў нашых хлопцаў, чырвоная, гарачая, і "оўшэм". І да яе мы яшчэ моцна даплачваем. Дзе ж тут сэнс, дзе логіка?!. Выбач мне Божа за крамольныя думкі ў такім месцы...

Намоленае ў Крыначцы замацоўваю святой вадзічкай з крынічкі, і так ачышчаны ад "усякой скверны", еду далей па той жа Гайнаўскай лініі. З левага боку мінаю жвіроўню. Іх у пушчы многа, але гэтая славіцца агромным каменем. Большых я не бачыў у сваім жыцці. Аж дзівуюся, што яго не выкарысталі на пабудову нейкага помніка сацыялізму. І самі вінаваты, бо цяпер яго могуць выкарыстаць на помнік культу, так модны цяпер у нас.

Крыху далей, і таксама з левага боку, некалькі высачэзных, магутных сосен — помнікаў натуры. Пасля невялічкага ўзвышша, дарога ідзе ўніз, і так ужо да канца гэтай дарогі — тэрыторыя нізкая, часта па абочынах стаіць вада, балота. Лес тут мешаны, многа вольхі, што любяць салаўі. Вельмі часта ў сезон пачуеце тут і вельмі мілае для вуха ку-ку ку-ку ку-ку... І так ужо да самай Гарыстай трыбы. Тут Гайнаўская лінія канчаецца — за вамі дзесяць кіламетраў цудоўнай дарогі.

Сякуць у, здавалася б, недатыкальнай Белавежскай пушчы, і здаровыя дрэвы, гэта на вока відаць: і яліны, і сасонкі, і дубочкі...

Калі запытаеш, чаму гэта робяць, адказваюць, што гэта толькі прафілактычныя сячэнні. Скажыце, хто ж паверыць у нас, што пры легальным прафілактычным сячэнні не сякуцца і здаровыя, першакласныя дрэвы? Яны ж каштуюць вялікія грошы. Часта чуем, што крадуць у нас у банках, міністэрствах, ваенных ведамствах, дзе ўсё дакладна палічана і запісана. Чаму ж не рабіць гэтага ў дрымучай пушчы?...

Яшчэ хачу сказаць, што веласіпедных турыстаў у нашай пушчы мала. А калі і паяўляюцца, то ў асноўным не нашы, а загранічныя. Пазнаць іх па тым, што яны абавязкова з кожным сустрэчным вітаюцца.

I проста не ведаю, ці яны там і сапраўды такія ўжо культурныя, ці прыкідваюцца такімі культурнымі і добрымі, каб не справакаваць тубыльцаў накінуцца на іх... (працяг будзе)

Васіль САКОЎСКІ

Апошнія ў чарзе

"Мы стаялі ў чарзе па хлеб", — спяваецца ў вельмі папулярнай песні, якую выконвае Кася Камоцкая. Чарга па хлеб — гэта найбольш яскравая прыкмета савецкага часу. Забеспячэнне насельніцтва хлебам заўсёды было генеральнай лініяй вялікіх і малых правадыроў. Адсюль і культ гэтага хлеба, узведзены ў ранг паганскай рэлігіі. Адсюль прымаўкі кшталту "Будзе хлеб — будзе і песня!" і бясконцыя бітвы за ўраджай. Чэргаў па хлеб зараз у Беларусі няма. Нават у вёскі, акрамя цэнтралізаванай сістэмы забеспячэння праз дзяржаўныя крамы, завозяць асноўны прадукт чалавеитва энергічныя прадпрымальнікі. Якасиь чорнага хлеба таксама вырасла, па смаку хлеба Беларусь хіба на другім месцы ў свеце пасля Літвы.

У Савецкім Саюзе дэфіцыт і чэргі былі на ўсё. Асабліва доўга звычайнаму чалавеку — простаму, смяротнаму, працоўнаму — даводзілася чакаць сваёй кватэры. Многія сем'і жылі ў інтэрнатах па дваццаць, а то і болей гадоў, перш чым атрымвалі запаветныя ключы ад цеснай "хрушчоўкі" ці "брэжнеўкі". Пра свой дом дзевяноста восем адсоткаў грамадзян краіны нават і думаць не маглі. Простую хату маглі мець толькі вяскоўцы, якіх з мэтай "смычки города с деревней" спакваля пераводзілі ў двухпавярховыя домікі "с удобствамі", а нармальныя дамы, звычайна на лецішчах, мелі толькі партыйныя кіраўнікі і прылашчаныя ўладай народныя артысты з пісьменнікамі. Тым жа, хто не клайся пад сістэму і выяўляў незадаволенасць, хутка знаходзілі "апартаменты". Як сказаў дасціпны паэт: "У баі за «народнае дзела» я быў іншароднае цела".

Цяпер будуюць хутка, хоць кошты на жыллё растуць з вар'яцкай хуткасцю. Дасведчаныя людзі кажуць, што так ёсць таму, што кватэры і дамы ў беларускіх гарадах актыўна скупляюць маскоўцы. У тых мафіёзнікаў, абакраўшых увесь галотны расійскі люд, грошай нямерана, вось і пасоўваюцца бліжэй да Еўропы. А на вёсках улада прыдумала будаваць лёгкія аднатыпныя драўляныя домікі, якія нагадваюць павялічаныя сабачыя буды — "чтобы маладзёж аставалась в дзярэвне".

Хто хоць раз пераехаў на аўтамабілі з Беласточчыны на Гродзеншчыну праз пагранічныя пераходы Брузгі ці Баброўнікі, разумее, што такое чарга і для чаго яна ствараецца. А ствараецца яна пераважна штучна і найчасцей з беларускага боку. Каб паездка мёдам не зда-

валася. Гандлярам то ўсё нішто, яны людзі звыклыя. А вось турыст, які выберацца на Беларусь на асабістым аўтамабілі, больш да нас не па-

едзе ніколі. Мала таго, што яму давядзецца заплаціць немалую суму за аднаразовы пераезд мяжы. Прастаяць у чарзе ён можа паўдня, а то і болей. Цікава, што часам мытнікам і памежнікам ідуць загады кшталту "не менш 15 хвілін на адну машыну". У нармальным разуменні можна ўсталёўваць у такіх справах максімальна дапушчальны час. Але ж не мінімальны!

Самыя цяжкія чэргі ў медыцынскіх установах. Гэта цана за так званае дармовае лячэнне, якім так хваліліся і хваляцца саветы. Калі ты трапіш здаровым чалавекам у якую-небудзь паліклініку, то гарантавана выйдзеш хворым. Мінімум з галаўным болем ці неўрозам. Каб трапіць да патрэбнага лекара, трэба страціць не адзін дзень і адстаяць мінімум тры чаргі: па запаветны талончык, у флюраграфічны кабінет (без рэнтгену цябе не прыме аніводзін доктар) і нарэшце да адпаведнага эскулапа. Таму да лекараў нармальныя людзі ідуць толькі ў скрайнім разе, калі няма выйсця.

А яшчэ ёсць катэгорыя людзей, якія маніякальна пруцца ў чаргу, нават калі ім не трэба купляць тое, па што выстраілася калейка. Такія кіруюциа найперш інстынктамі. Чарга — гэта заўсёды мажлівасць не толькі патаўчыся, паразмаўляць, але і шанц пасварыцца, выкінуць сваю адмоўную энергію. Іншым вочы засцілае паталагічная скупасць, бо па тое, што можна купіць побач зусім без чаргі (але на сто рублёў даражэй), яны гатовыя адстаяць паўтары гадзіны, абы ашчадзіць тую драбязу, якая для іх нічога не значыць. Дзейнічае сіла "саўковай" звычкі. Лішне казаць, за каго і за што галасуюць такія аматары чэргаў на выбарах.

Беларусь па вялікаму рахунку застаецца краінай бясконцых чэргаў (адно добра не кулямётных). Мы апошнія з усіх славянскіх народаў у чарзе па незалежнасць. Апошнія з еўрапейскіх дзяржаў у чарзе па цывілізаванае жыццё. Пасля нас ужо нікога. Але тыя, што ўпарта цягнуць Беларусь у савецка-расійскую багну, кіруюцца старым атэістычным дэвізам: "Пасля нас — хоць патоп!"

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Вачыма еўрапейца

Усыплёны Беласток

Як толькі помню, у Беластоку ўсё вядзецца дыскусія аб стане гарадской культуры, яе форме, удзеле ў ёй гараджан,

а нават аб магчымасцях стварэння тут культурнай метраполіі. На хвалі набліжаючайся самаўрадавай выбарчай кампаніі дыскусія зноў аднавілася. Кандыдат ад Грамадзянскай

платформы ў прэзідэнты горада Беластока Тадэуш Трускаляскі— навуковы работнік аддзялення фінансаў і менеджменту Беластоцкага універсітэта разам з падляшскім паслом Сейма Робертам Тышкевічам сарганізавалі менавіта дыскусію на тэму: "Культурны Беласток". Кандыдат адзначыў, што дзякуючы такой сустрэчы ён намерваецца вызначыць

культурную "дарожную карту":

— Не буду скрываць, што мая любоў да культуры гэта каханне кіраванае розумам. Культура гэта інструмент, які расслаўляе горад і прытым ён з ліку найтаннейшых і найбольш эфектыўных. Культура — гэта той элемент, які заахвочвае моладзь заставацца ў горадзе Аднак для саміх творцаў у горадзе няма добрай атмасферы. Гэта дрэнная з'ява, калі крэсавая культура пашыраецца на ўсю краіну з Вроцлава, Познані ці Мысленіцаў.

Адзначыў ён таксама:

— Хачу стварыць стратэгію, перспектыву развіцця культуры ў Беластоку. Інструментам дзеля гэтага мог бы быць фонд культуры, а яго заснавальнікамі — горад і шматлікія няўрадавыя арганізацыі. Распараджаўся бён сродкамі на культурныя мерапрыемствы.

Удзельнікі дыскусіі, між іншым, дырэктары Падляшскага музея, Галерэі "Арсенал", Беластоцкага цэнтра культуры, а таксама незалежныя (ад самаўрадавых структур) арганізатары культурных падзей згадзіліся з меркаваннямі Монікі Шэўчык— загадчыцы "Арсенала":

— Беласток — усыплёны горад. У маладых людзей складваецца адчуванне, што ў іх няма тут аніякіх магчымасцей.

Надзвычай цікава прагучаў голас Малгажаты Далістоўскай— гісторыка мастацтва:

— Вроцлаў, абапіраючыся на прышлых людзей, з 1970-х гадоў будуе тоеснасць горада. У Беластоку адсутнічае дыскусія аб тым, кім мы з'яўляемся. Горад не ведае якая ў яго творчасць і не ведае як яму кантактавацца з астатнім светам.

Канешне, ва ўсю дыскусію ўпісваецца таксама, нават у значнай ступені, пытанне функцыянавання ў Беластоку культуры нацыянальных меншасцей, галоўным чынам беларускай. Толькі я няўпэўнены, ці сапраўды дзейсным спосабам процідзеяння шырока разуметаму культурнаму маразму Беластока з'яўляецца стварэнне фонду. Пры дрэнным стане дарог і ўвогуле пры такой жа інфраструктуры, ці хаця б пры праблемах з прыиягненнем інвестараў, культурная дзейнасць на працягу многіх гадоў будзе сыходзіць на далейшы план. Хаця, праўду кажучы, так не му сіць быць. У беластоцкім самаўрадзе дзейнічае выдзеленае, г.зв. звяно, якое займаецца культурай. Ягоныя працаўнікі атрымоўваюць зарплату, між іншым, за размяркоўванне грошай паміж гарадскія культурныя ўстановы і аказванне фінансавай падтрымкі паасобным культурным праектам. Вопыт паказвае, што істотны крытэрый пры размеркаванні тых сродкаў зводзіцца да сімпатыі і палітычных схільнасцей чыноўнікаў і іх начальства: прэзідэнта, большасці гарадскіх дэпутатаў. Культура ўспрымаецца імі як адзін са шматлікіх інструментаў ідэалагічна-палітычнай прапаганды. У першую чаргу абуджэнню Беластока з культурнага ўсыплення неабходная дыскусія аб тым, кім мы з'яўляемся.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Будаванне беларускай эліты

Бел-чырвона-белыя сцягі, якія трымалі маладыя беларусы, спадарожнічалі афіцыйнай інаўгурацыі стыпендыяльнай праграмы імя Кастуся Каліноўскага для студэнтаў выкінутых з беларускіх вучэльняў за дзейнасць у карысць дэмакратыі. У Польшчы з новага акадэмічнага года будуць працягваць навучанне каля 300 такіх маладых людзей.

Ва ўрачыстай інаўгурацыі ў агародах бібліятэкі Варшаўскага універсітэта прынялі ўдзел прэм'ер-міністр РП Казімеж Марцінкевіч і лідэр беларускай апазіцыі Аляксандр Мілінкевіч з жонкай. Пачаткова ахвоту прыняць студэнтаў з Беларусі дэкларавалі толькі больш за дзесяць дзяржаўных вышэйшых навучальных устаноў, якіх кіраўнікі згуртаваныя ў Канферэнцыі рэктараў польскіх універсітэтаў і падпісалі з прэм'ерам два месяцы таму інтэнцыйны ліст, дзякуючы якому ўзнікла праграма. Пасля далучыліся іншыя ВНУ: політэхнікі, медыцынскія акадэміі, мастацкія вучэльні, а таксама прыватныя ўстановы. Першы раз публічна аб неабходнасці дапамогі выкінутым студэнтам з Беларусі Аляксандр Мілінкевіч успомніў на сустрэчы з прэм'ерам Марцінкевічам у Беластоку на куццю праваслаўных Каляд, яшчэ да прэзідэнцкіх выбараў:

— Справа ў тым, каб моладзь, якая прэм'ер-міністрам. за тое, што будзе ўдзельнічаць у палітычнай выбарчай кампаніі, мела магчымасць працягваць навуку перш за ўсё ў Польшчы, таму, што ў нас падобныя мовы і ментальнасць.

У час найбліжэйшых, летніх тыдняў маладыя беларусы будуць вывучаць польскую мову і знаёміцца з польскай і еўрапейскай культурай ды м.інш. з прынцыпамі функцыянавання Еўрасаюза.

Катажына Халасінска-Мацукоў, рэктар Варшаўскага універсітэта, звяртаючыся да стыпендыятаў з Беларусі, сказала:

ХІ Фолькавыя сустрэчы "З вясковага панадворка" праходзілі ў Чаромсе ў чэрвені. Гэтая цыклічная імпрэза набыла ўжо ранг фестывалю, паколькі ў мерапрыемстве ўдзельнічаюць як айчыныя, так і замежныя гурты. Арганізатарам сустрэчы быў мясцовы калектыў "Чарамшына", а суарганізатарам — Гмінны цэнтр культуры. Навінкай у гэтым годзе было тое, што з гуртоў, якія прыехалі на сустрэчы, Сяргей Вострыкаў з Роўна (Украіна) арганізаваў міжнародную вакальнаю групу "Горына", якая праводзіла заняткі па белым спеве. У час Фестывалю прэзентаваліся фільмы Мікалая і Пятра Нестаровічаў, вяліся заняткі па балканскіх танцах, народным рукадзеллі і рэгіянальнай кухні. Стравам ацэнку даваў вядомы майстар тэлевізійнай кухні Мацей Курань.

Канцэрт у пленэры пачаўся з невялікім спазненнем. Першай на сцэне з'явілася "Горына", якая пачала выступленне купальскай песняй "Ой на Івана, Івана". Варта адзначыць, што гурт праявіў майстэрства, хаця на падрыхтоўку праграмы меў усяго сем дзён.

Беларуская група "Рокаш" гасцявала ў Чаромсе ўпершыню. Гурт прэзентаваў музыку на сярэдневяковых матывах, а тэксты апавядалі аб Вя-

Прэм'ер Казімеж Марцінкевіч і Алаксандр Мілінкевіч урачыста прывіталі студэнтаў

— Я думаю, што дамо вам шанц такі, якога ваша краіна не можа вам даць. Паверце: гэта ўсё толькі часовае. Напэўна будзеце мець такі момант, што зможаце вярнуцца ў вашу краіну і працаваць для яе.

Польскі прэм'ер прывітаў моладзь індывідуальна — паціскаючы рукі амаль кожнаму стыпендыяту. Аднаму з іх сказаў:

- Можа, і ты калісьці станеш

Пасля заявіў, звяртаючыся ўжо да ўсіх:

– Гэта не ёсць нейкая вялікая і незразумелая падзея. Гэта звычайная нармальнасць. Суседнія краіны павінны дапамагаць адна адной. Нейкі час таму мы, палякі, атрымлівалі дапамогу ад Францыі, Нямеччыны, ЗША, Швецыі і іншых краін. Атрымалі штосьці, што было для нас найважнейшае: дар сэрца. І мы сёння ўсе ў Польшчы ведаем і адчуваем, што гэтым дарам сэрца мы павінны дзяліцца далей. Каму ж мы мелі б той дар перадаць, як не нашай прыязнай суседцы Беларусі. Прыязнай людзьмі, такімі як вы.

Адзначыў:

— Найважнейшым элементам таго дару з'яўляецца свабода. Свабода, якую кожны чалавек носіць у сабе. Калі тае свабоды, накопленай у вас, шмат, зробіце свабоду таксама навонкі, зробіце свабоду ў сваёй краіне.

І пажадаў:

– Свабоду бярэм, атрымліваем, свабода прыемная, але свабода таксама каштуе. Такой свабоды, атрыманай і ўспрынятай, сардэчна жадаю ўсім вам, цудоўным беларусам, і вашай краіне.

Прэм'ер Марцінкевіч пры нагодзе паведаміў аб ажыццяўленні праграмы стажыровак для маладых грамадзян Беларусі, якія ўжо працуюць.

Аляксандр Мінінкевіч у сваю чаргу падркэсліў:

— Наша праграма носіць імя Кастуся Каліноўскага. Гэта чалавек неацэнны, гэта апостал беларускай гісторыі, чалавек, які змагаўся за свабоду. Гэта наш узор.

Успомніў удзел маладых людзей у падзеях пасля сфальшаваных прэзідэнцкіх выбараў на Кастрычніцкай плошчы, якая стала Плошчай Кастуся Каліноўскага ў Мінску:

— Я зразумеў тады так, як большасць краін свету, што свабодная і незалежная Беларусь будзе жыць. І дадаў:

— Я лічу, што галоўнай мэтай гэтай праграмы з'яўляецца стварэнне беларускай эліты, якая збудуе незалежную, дэмакратычную і адкрытую краіну. Вы такую краіну будзеце будаваць і веру, што вернецеся ў яе, несучы ўяву салідарнасці, якой навучыцеся тут. Нашы продкі — беларусы і палякі ды іншыя народы змагаліся разам за свабоду ў розных паўстаннях і войнах. Найчасцей гучалі тады словы, актуальыня і сёння. Гэты словы простыя: за нашу і вашу свабоду!

Маладыя стыпендыяты прысягнулі, што "будуць інтэлектуальнай элітай, вернуцца ў Беларусь і створаць яе свабоднай".

— Мусім тут быць як найбольш карыснымі для нашай краіны. Мусім яднацца і быць разам. Толькі тады, калі будзем разам, пераможам!

Удзельнікі ўрачыстай інаўгурацыі паставілі на палатне сімвалічныя подпісы. Стыпендыя польскага ўрада гэта 1 240 злотых кожнаму беларускаму студэнту. Апрача таго кожны атрымае 400 зл. на г.зв. добры пачатак. Ад кастрычніка маладыя беларусы раз'едуцца па вучэльнях ва ўсёй Польшчы. Пасля інаўгурацыі ў ВУ пачалася з удзелам беларускіх стыпендыятаў Варшаўская ўсходнееўрапейская канферэнцыя, якой галоўнай тэмай было дваццаціпяцігоддзе перамен у посткамуністычным свеце — ад халоднай вайны, праз рух Салідарнасці і перабудову да развалу СССР і "каляровых" рэвалюцый.

Раіна СТЭФАНЧУК

Фолькавыя сустрэчы

Сямейны квартэт "Цячаў Банд"

лікім княстве Літоўскім, баярскай славе і старых замках. Гэта выразна адчувалася ў такіх песнях як "Сокал", "Стаіць замак", "Крумкач", "Балада пра ліцьвіна" ці "Зялёныя рукавы". "Але не адным смуткам жылі тадышнія людзі", — гаварыў вядучы, доказам чаму была бадзёрая і вясёлая песня пра піва. Наступную песню "Свеціць сонца" вядучы папярэдзіў такімі словамі:

16 чэрвеня на Беларусі запальваюць свечкі. Гэта знак свабоды. Запалі агонь, каб зямля была свабодная, каб вольны быў чалавек. Запалі спярша свечку, а пасля ўспыхне агонь. Агонь свабоды.

Пасля бурных апладысментаў на біс госці з Мінска выканалі песню "Сокал", затым пад нацыянальным белчырвона-белым сцягам сышлі са сцэны. Апрача вышэйзгаданых выступалі яшчэ "Аркестр св. Мікалая" і "Čači Vorba" з Любліна ды "Худоба" з Вроцлава. Наступнага дня першым выступіў "Ліцьвінскі хмель" з Мінска. Гурт выконваў музыку еўрапейскіх народаў на сярэдневяковых матывах у адпаведных уборах і на асаблівых інструментах. З беларускіх твораў публіцы запрэзентаваў старадаўняю песню "А мой дзядзька дуднік быў" і танец "Таўкачыкі". Вялікім поспехам карыстаўся гурт "Цячаў Банд" ("Tecsoi Banda") з Украіны. Госці прыехалі з Закарпацкага краю і прэзентавалі музыку мармаронаў — цыганскага племя ў верхнім цячэнні ракі Цісы. Затым выступілі "Саракіна" з Беластока, "Панікс" з Венгрыі і Сербіі, "Ільгі" з Латвіі. Канцэрт завяршыла мясцовая "Чарамшына".

На ўвагу заслугоўвае факт, што арганізатары на фолькавыя сустрэчы запрашаюць штораз іншыя калектывы з разнародным рэпертуарам, у выніку чаго чарамшане знаёмяцца з культурай і музыкай народаў свету. Добра было б, каб у будучыні ў рэпертуары паасобных гуртоў апынуліся не толькі музычныя творы даўнейшых жанраў, але і творы апошняга стагоддзя, якія чуваць было на вясковых вячорках ці танцавальных вечарынах некалькі дзесяткаў гадоў таму. Такой музыкі, на маю думку, патрабуе чарамхоўская публіка. Сёлетнія сустрэчы лічу ўдалым мерапрыемствам. Надвор'е паспрыяла, публіка не падвяла. Арганізатарам і спонсарам за гэта шчырае дзякуй!

Уладзімір СІДАРУК

УЛяўкове

26 чэрвеня г.г. у Старое Ляўкова (Нараўчанская гміна) прыехалі артысты-мастакі з розных мясцін нашай краіны, а з імі Пётр Гаган і Віктар Кабац з Гайнаўкі ды Алег Кабзар з Бельска-Падляшскага. Усіх іх захапляюць прыгожыя глухія закуткі Нараўчанскай зямлі ды дзікасць прыроды ў запаведніку Белавежскага нацыянальнага парку. Яны зачараваныя імі.

— Сама пушча гэтая для кожнага мастака нялёгкая тэма. Мае яна сваю таямніцу, свой каларыт, светацені, фактуры і формы, сваю цішыню і музыку птушак і дрэў. Яна іншая ў кожную пару года, у кожную пару дня і ночы. Каб маляваць, неабходна прызвычаіцца да яе, пераадолець празмернасць пачуццяў ад уражанняў — а нават яе палюбіць, — кажа В. Кабац.

Пяты ўжо мастацкі пленэр у Нараўчанскай гміне будзе працягваца да 10 ліпеня г.г. Адбываецца ён якраз тут дзякуючы прыхільнасці і дапамозе тутэйшых гмінных улад. У нараўчанскім Гмінным асяродку культуры ёсць ужо больш за 60 карцін, якія сёлета восенню можна будзе агледзець у новаадкрытай пастаяннай Гміннай галерэі імя Тамары Саланевіч.

Наведаў я мастакоў пад вечар 27 чэрвеня ў стараляўкоўскай гасцініцы. З планамі працы пленэра пазнаёміў мяне камісар пленэру Казімір Юргелянец з Беластока. Для ўсіх спецыяльна іграў на гітары і спяваў беларускія песні Пётр Гаган і гэты мініканцэрт закончыў Алег Кабзар, які цудоўна выканаў некалькі рускіх раманаў.

Міхал Фарманюк

Міхал Фарманюк нарадзіўся 15 мая 1948 года ў вёсцы Барысаўка Гайнаўскай гміны. У ягоных бацькоў, Максіма і Маланні, было сем гектараў зямлі. Бацька памёр у 1988 годзе і Міхал застаўся з маці ды братамі Сярожам, Грышкам, Іванам, Алёшкам і сястрой Марысяй. У 1992 годзе памёр брат Грышка. Сястра Марыся выйшла замуж у Белавежу, а брат Сярожа ажаніўся і пайшоў у Макаўку. Брат Алёша купіў дом у Гайнаўцы і там цяпер жыве.

— Усе разышліся і нас засталося трое — я, маці і брат Іван. У 1997 годзе памерла маці, — успамінае Міхал Фарманюк. — Я ўсё жыццё марыў пабудаваць дом. Але адкуль узяць столькі грошай?

Раней Міхал Фарманюк купіў малатарню, малаціў збожжа аднавяскоўцам і навакольным сялянам. У 1980 годзе пры дапамозе бацькі купіў трактар, а ў 1981 годзе пачаў будаваць дом.

— Цяжка было пачаць будову, але цяжэй было давесці яе да канца, бо ўсе матэрыялы прадаваліся па талонах. Цяпер жыву ў сваім доме. Урэшце змянілася маё жыццё. Мой брат Іван ужо на пенсіі. А я ў пенсіянера Івана Хіліманюка ўзяў восем гектараў зямлі. Займаюся жывёлагадоўляй: трымаю маладых кароў і свінаматак. Можна ўжо было б і ажаніцца, але хіба ўжо запозна. Да таго дзяўчаты не хочуць ісці на вёску, — маркоціцца мой суразмоўца.

Андрэй Ялоза

Архімандрыт Гаўрыіл (справа) і прадстаўнікі арганізатараў урачыстасці (ад правай) настаўніца Нэля Шчука, айцец Славамір Хвойка і айцец Мікалай Кулік

Вельмі ўрачыста праходзілі 2 ліпеня ў Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы святкаванні ў гонар Усіх святых Беларускай зямлі, ладжаныя Свята-Троіцкім прыходам і Гайнаўскім аддзяленнем Брацтва св.св. Кірылы і Мяфодзія. Настаяцель Супрасльскага манастыра архімандрыт Гаўрыіл у час сустрэчы з гайнавянамі расказваў пра святых, якія праславіліся на Беларускай зямлі. Заклікаў ён бацькоў і бабуляў вучыць малых дзетак гаварыць па-свойму, памятаць аб сваіх традыцыях, гісторыі і культуры.

Да святых Беларускай зямлі маліліся гайнаўскія вернікі ў час усяночнага багаслужэння ў суботу і дзвюх нядзельных літургій. У нядзелю перад царквою моладзь прэзентавала беларускамоўныя выданні пра беларускіх святых, якія можна пазычаць у бібліятэцы Музея і асяродка беларускай культуры ў Гайнаўцы. Многа людзей прысутнічала на малебне за здароўе і спакойнае сужыццё. Вячэрняя багаслужба закончылася акафістам і малітвамі да Афанасія Брэсцкага, які змагаўся за захаванне праваслаўя ў Рэчы Паспалітай. Яшчэ да спаткання з архімандрытам Гаўрыілам зала запоўнілася публікай і малодшым прыйшлося стоячы слухаць даклад супраслыскага настаяцеля.

— Не забывайце сваёй мовы, якую вы выссалі з матчыным малаком, і сваёй нацыянальнасці, — яшчэ ў пачатку сустрэчы заклікаў трымацца свайго архімандрыт Гаўрыіл, які для праваслаўных гайнавян з'яўляецца духовым і маральным аўтарытэтам. — Без мовы няма народа і будзе асіміляцыя. Мы маем абавязак пераказваць духовае багацце і сваю гісторыю.

Свой даклад айцец Гаўрыіл распачаў ад аповедаў аб святых, якія жылі ў часы станаўлення княстваў на беларускіх землях.

— Свяціцель Сімяон Полацкі, епіскап, выступаў супраць язычніцтва і змагаўся за незалежнасць Полаччыны ад Літвы, — архімандрыт Гаўрыіл стараўся спалучыць духоўнае з гісторыяй. Гаварыў пра асветніцкую дзейнасць і працу ў карысць грамадства Еўфрасінні Полацкай, епіскапаў Міны і Дзіянісія.

— Свяціцель Кірыла Тураўскі выступаў за незалежнасць Турава ад Кіева. Епіскап Лаўрэнцій таксама змагаўся за незалежнасць Тураўскага княства, — айцец Гаўрыіл працягваў

тэму змагання за незалежнасць беларускіх княстваў. — У лік святых уключаны князь Расціслаў, благаверны, за якога панавання тэрыторыі Смаленскага княства распасціраліся ад Масквы пад Оршу. Святыя са Смаленшчыны: прападобны Аўраам Красамоўца і святы Яфрэм выводзіліся з багатых сем'яў.

Расказы архімандрыта давалі магчымасць пазнаёміцца з новай для многіх інфармацыяй і ўзмацнялі ў сабраных беларускую нацыянальную свядомасць.

— Першыя мучанікі за веру Хрыстову паявіліся на беларускіх землях яшчэ да прыходу заходняга хрысціянства на Літву. Святых віленскіх мучанікаў Антонія, Яна і Яўстафія князь Альгерд прыгаварыў на смерць. У той самы час быў замучаны таксама беларуска-літоўскі святы Елісей Лаўрышаўскі, — расказваў архімандрыт Гаўрыіл.

Пры нагодзе аповедаў пра благаверных беларускіх княгінь Ульяну Гальшанскую і Сафію Слуцкую, якія памагалі будаваць цэрквы, айцец Гаўрыіл заклікаў сённяшніх багатых праваслаўных вернікаў да ўспамогі ў будове храмаў, у адпаведнасці з тэзісам: "Бог дае багацце, каб людзі дзяліліся ім з іншымі".

— Святы мучанік дзіцятка Гаўрыіл сустракаецца пад рознымі названнямі: Заблудаўскі, Гродзенскі, Слуцкі, а застанецца Зверкаўскім, калі яго мошчы будуць перанесены ў Зверкі, дзе жыў, — заявіў айцец Гаўрыіл і стаў гаварыць пра святых апошняга часу. Расказаў пра св. Афанасія Брэсцкага і ўспамінаў пра нядаўна кананізаванага Яна Кармянскага.

— Чаму ў царкву ўводзім польскую мову? — спытаў харыст Свята-Троіцкага сабора, спадар Астапчук, калі прыйшла пара на пытанні. — Нашыя ж бацькі змагаліся за захаванне сваёй мовы і праследвалі іх за гэта.

— З гэтым пытаннем трэба звярнуцца перад усім да тых, хто блаславіў на багаслужэнні на польскай мове, — адказаў дыпламатычна архімандрыт Гаўрыіл і прадставіў тлумачэнні, якія прэзентаваліся ўжо ў масмедыях. — Ёсць мешаныя сямействы, якія ходзяць на багаслужбы ў царкву і ёсць запатрабаванне ад моладзі, каб служыць на польскай мове. Дзеткі гавораць, што яны нічога не разумеюць з багаслужэнняў на царкоў-

наславянскай мове. Бацькі павінны вучыць іх мове, на якой служыцца ў царкве, бо лянота ёсць найгоршым дарадчыкам.

Настаўніца беларускай мовы Падставовай школы ў Дубінах Ніна Куптэль гаварыла, што штораз больш бацькоў не пасылае сваіх дзяцей на ўрокі беларускай мовы.

— Калі раздаем бацькам васьмігадовых дзетак картачкі з просьбай выказаць згоду вучыць іх сыноў або дачок беларускай мове, штораз больш вяртаеццца з допісам: "Не выказваю згоды". Бацькі тлумачаць, што іх дзеці не хочуць вучыцца пабеларуску, але ж у такім маладым узросце яшчэ бацькі вырашаюць аб вучобе дзіцяці. Тут многа залежыць ад свядомасці дарослых, — гаварыла Ніна Куптэль.

— Зараз ніхто нас не праследуе за мову. Мы саромеемся сваёй мовы. Яшчэ крыху і будзем саромецца свайго веравызнання, — заявіў адзін мужчына.

— Ёсць людзі, якія лічаць сваю мову горшай, а гэта няпраўда. Трэба як найбольш гаварыць з унукамі і дзяцьмі па-свойму, — заклікаў айцец Гаўрыіл. — Ёсць унукі людзей, што выехалі з вёсак на пастаяннае жыхарства ў Беласток, якія вяртаюцца да сваёй мовы і шануюць свае карані.

Архімандрыт Гаўрыіл даваў прыклады з гісторыі польскай дзяржаўнасці, каб усвядоміць неабходнасць думання ў нацыянальных катэгорыях.

— Кожны народ, які займаў Польшчу, стараўся знішчыць яе культуру, гісторыю і свядомасць. Нацыя ў зняволенні не мае сваёй вартасці. Чалавек, які хоча адрэзацца ад свайго кораня, будзе, як раслінка, паступова паміраць, — тлумачыў айцец Гаўрыіл. Прачытаўшы прыгожыя вершыкі спадарыні Ніны з Агароднік, напісаныя на беларускай мове, архімандрыт увёў прысутных у яшчэ больш святочны настрой. Аўтарка вершаў умела прадставіла ўспаміны з дзяцінства, у якім яе жыццё кружылася вакол царквы і роднай мясцовасці.

— Нашы карані ў праваслаўным веравызнанні. Стойце і не адступайце, — словы прападобнага Іава Пачаеўскага паўтарыў у канцы спаткання айцец Гаўрыіл, каб сабраныя не падумалі, што трэба трымацца толькі сваёй мовы і нацыянальнасці.

Аляксей МАРОЗ

Акенца ў нашу даўніну

З мая да кастрычніка г.г. у трох падвальных залах Падляшскага музея ў беластоцкай ратушы працуе выстава "Археалагічная спадчына Гродзеншчыны і Падляшша". Тэрытарыяльны абсяг паказаных знаходак даўніны паказвае, што раздзеленыя сёння дзяржаўнай мяжой тэрыторыі ў мінулым былі адным культурным абшарам. Але дакладней высветліць сакрэт такой транспамежнай выставы падаўся я ў археалагічную майстэрню Падляшскага музея.

– Нічога нас не раздзяляе, а ўсё злучае, — сказала мне пра помнікі мінуўшчыны Крыстына Бянькоўская, аўтарка выставы. — Маем супольную археалагічную спадчыну.

У міжваенны перыяд не было ў Беластоку музея, быў ён у Гродне і туды адпраўлялі ўсе знойдзеныя экспанаты. У 30-х гадах XX стагоддзя Юзаф Ядкоўскі праводзіў даследаванні ў Суражы і матэрыялы з ягоных раскопак, яшчэ не апрацаваныя, апынуліся ў Гродне. А мы тут, у Беластоку, нават не ведалі, ці яны захаваліся, бо ў 50-60-х гадах гаварылася, што яны прапалі. А воды Нарвы ў Суражы вымывалі ўсё новыя знаходкі, апекаваўся імі Уладыслаў Літвінчук, і, вядома, яны сталі аб'ектам і нашага зацікаўлення.

У 80-х гадах сталі да нас прыязджаць археолагі з Гродна, мы іх падпытвалі пра Сураж і выявілася, што яны пра тыя міжваенныя знаходкі ведаюць. Мы, вядома, захацелі пабачыць іхнія фонды і параўнаць з нашымі. Нашы кантакты шчыльнелі, бо ж сустракаліся часцей і на і культавыя прадметы, напр., пісанканферэнцыях, і ў музеях.

Сёлетняя выстава была зрэалізавана на сродкі Еўрапейскага фонду і шкло, недзе ў VII ст. да н.э. Спяррэгіянальнага развіцця ў рамках ша завозілі такія вырабы ад Дунаю, праекта INTERREG IIIA/Tacis CBC Польшча — Беларусь — Украіна. Была яна адмыслова прымеркаваная да 50-годдзя Археалагічнага аддзялення нашага музея. З гродзенскага боку выставу рыхтавалі Наталля пераплаўлялі. Напрыклад, пасля біт-Казюкевіч і Наталля Пачобут. Мастацкае афармление з нашага боку выканала Івона Баравік.

З Гродна прывезлі нам матэрыялы, якіх мы не маем. Былі там знаходкі м.інш. з Мірскага, Крэўскага і Гродзенскага замкаў. Былі вырабы са шкуры, м.інш. абутак. З Беларусі прывезлі вырабы з драўніны, цацкі, пасуду, асабліва керамічныя начынні ў такіх кшталтах, якіх цё нашых продкаў. у нас няма. Тое ж самае можна сказаць і пра вырабы з касцей і рагоў, напрыклад, касцяныя 1 драўляныя грабяні. Іхнія памяткі даўніны найчасцей паходзяць з сыраватых мясцін, дзе яны найлепш захаваліся. З нашага боку найбольш памятак з Пабужжа, з некраполій з каменнымі кладкамі.

Мы не аглядаліся на месцы знаходак, мы хацелі паказаць разнастайнасць, таму экспанаты з Гродна дапаўняюць нашы "недахопы". А хацелі паказаць як найбольш, напрыклад, камень выкарыстоўваецца на нашай тэрыторыі з прадаўніх пор па сучасны час; гэта жорны або стэлы. Косці і рог таксама былі ва ўжытку здаўна, напр., з мамантавых біўняў тадышні чалавек будаваў у нашай частцы Еўропы каркасы шалашоў.

Важным матэрыялам была драў-

ніна. Найбольшае адлясенне на нашай тэрыторыі адбылося ў XI стагоддзі. Быў гэта перыяд будавання, спальвання і адбудовы гарадзішчаў, якія паўставалі ў адлегласці парадку пятнаццаці кіламетраў ад сябе. З драўніны ставілі дамы, выраблялі прылады хатняга ўжытку.

Гліняная тэхналогія прывандравала да нас у неаліце з поўдня, ад Міжземнага мора. З гэтага матэрыялу вырабляліся м.інш. цацкі кі, якія клалі ў магілы.

Найпазней у нас з'явіліся метал а пасля сталі выплаўляць сваё жалеза з балотнай руды; выраблялі з яго найперш аздобы, а толькі пазней прылады і зброю. Жалеза было мала, яно цанілася, зношаныя рэчы вы пад Грунвальдам асталося вельмі мала металалому, бо яго зараз расхапілі. Яшчэ нядаўна і ў нас перакоўвалі плугі ў кавалёў. Шмат вырабаў, асабліва жаночых аздоб, і з каляровых металаў, і са шкла знойдзена на месцы колішніх могілак. Дарэчы, пахавальныя знаходкі нясуць нам шмат інфармацыі і пра матэрыяльнае, і пра духовае жыц-

Згаданае раней адлясение ў XI

стагоддзі прычынілася да абніжэння грунтавых вод. У той час былі спрыяльныя кліматычныя ўмовы, было цяпло. Тэрыторыі з-пад лясоў выкарыстоўваліся для апрацоўкі раллі. Наступаў рост ліку насельніцтва, расло запатрабаванне на рукадзельныя вырабы, развівалася вытворчая спецыялізацыя. Рамяство спрыяла ператварэнню гарадзішчаў у гарады. Вялікім штуршком для росту гарадоў стаў гандаль, асабліва на шляху з Візантыі ў Прыбалтыку. У той час развіваюцца ў нас такія гарады як Драгічын, Сураж, Бельск, Браньск. Іншыя гарадзішчы занепадаюць, напрыклад, Збуч. Некаторыя цэнтры мяняюць лакалізацыю, напр., са Свенцка ў Высокае-Мазавецкае. Пазней адкрываюцца новыя шляхі зносін, напр., у напрамку Вільні па Бобры з Невяровам, Гоняндзам, Гродзіскам і далей Гроднам.

Гэтак абшырна ахарактарызавала мне выставу Крыстына Бянькоўская. А я, у сваю чаргу, пацікавіўся ў яе паказаным на выставе драўляным гарпуном велічыні найбольшага бачанага мною шчупака. Той гарпун быў знойдзены ў Суражы. Цяжка цяпер уявіць, стоячы над сённяшняй празрысценькай Нарвай, якія калісь у ёй плавалі рыбішчы.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Як ваявалі

У сакавіку г.г. жыхары вёскі Бялкі, што ў Нарваўскай гміне, падалі скаргу ў Ваяводскае праўленне меліярацыі ў Беластоку на Водную суполку "Тыневічы" з сядзібай у Нарве, што дрэнна даглядае меліярацыйныя равы на тэрыторыі вёскі Бялкі. У адказе ад 30 сакавіка (WZM. EM. 0551/ 9/06) солтысу вёскі паведамляецца, што нашу справу перадалі на разгляд Павятоваму староству ў Бельску-Падляшскім.

Павятовае староства ў Бельску-Падляшскім у сваім лісце ад 5 красавіка (АŚ. 6212-9-/1/06) паведаміла солтысу, што адсылае назад скаргу жыхароў вёскі Бялкі ў Ваяводскае праўленне меліярацыі, адначасова інфармуючы, што справай Воднай суполкі ў Нарве павінна заняцца Павятовае староства ў Гайнаўцы, бо гэта ўсё дзеецца якраз на яго тэрыторыі. Ужо 21 красавіка солтыс вёскі Бялкі атрымлівае пісьмо з Павятовага староства ў Гайнаўцы (RŚ. 6212/6-3/06), у якім просяць каб ён даставіў Староству падрабязную інфармацыю, што выконвала на равах Водная суполка да 2000 года ды якія работы плануюцца на 2006-2007 гады. Усё гэта солтыс павінен быў даслаць да 5 мая г.г. Тут трэба сказаць, што солтыс у нас не ад таго, каб складаць графікі ачысткі меліярацыйных равоў і дрэнажавання.

У апошнім пісьме ад 12 мая, якое солтыс атрымаў з Павятовага староства ў Гайнаўцы, паведамляецца, што Водная суполка выканала ў 2000-2002 ды ў 2003-2005 гадах. А калі прыехаў працаўнік Староства з Гайнаўкі ў вёску Бялкі разам з кіраўніком Воднай суполкі ў Нарве Асташэўскім, то нават не прадставіўся кім ён ёсць, і чаго прыехаў у вёску, а паглядзець як выглядаюць меліярацыйныя равы гэта яго не абходзіла. Ёсць такая прыказка: "Ад старосты да цара ўсе ашукваюць гаспадара". А намеснік гайнаўскага старосты Ежы Сірак верыць сваім працаўнікам і ўсё падпісвае.

Мікалай ЛУК'ЯНЮК

Летні канцэрт

У нядзелю, 2 ліпеня г.г. (пасля Купальскай ночы ў Белавежы) два мастацкія калектывы з Беларусі "Прымакі" з Лунінца і "Вяселле" з Ваўкавыска выступілі з канцэртам у амфітэатры ў Гайнаўцы.

Калектывы выступілі ў народных касцюмах. Сабраных прывітала Іаланта Грыгарук — старшыня Гайнаўскага аддзела БГКТ ды калектыў песні і танца "Вяселле" з Ваўкавыска. Ансамбль пачаў выступленне віхурыстым танцам полечкай-трасухай ды кадрыляй. Паплылі песні "Чым я не хазяйка, чым не гаспадыня", "Ой, у полі два дубкі", "Цячэ рэчанька, цячэ быстрая". У "Вяселля" прыгожыя жаночыя і мужчынскія галасы.

Мужчынскі гурт "Прымакі" з пяці чалавек іграў і спяваў песні, між іншым, "Як я ехаў да яе", "А ў суседа хата бела", "Загадала каваліха кавалю коніка каваці", "У дзявочы ясны вочы ўлюбіўся" і гэтак далей. Спявалі ўсе разам і ў дуэце. Арыгінальна, свежа і каларытна.

(MOX)

о л а д

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

з я ц ей

Гражынка і Грак

- 32 -

Гражынка з турыстычнага паходу прыслала паштоўку. А на паштоўцы, апрача прывітанняў, такія мілыя словы: "Каханыя грошы прышліце бацькі". Бабуля адправіла тэлеграфам грошы ў нейкую горную вёсачку, бо ж "каханых бацькоў" дома не было.

— А хопіць ёй трыста злотых? — задумалася бабуля. — А што будзе, як назад будзе мець праблемы вярнуцца?

Гэтак усё бабулі і дзядулі дагадзіць хочуць унукам, пераймаюцца імі больш чым бацькі. Распускаюць, як кажа Гражынчына мама. А ўнукі пасля дзейнічаюць "па-над падзеламі"; калі не ўдасца з бацькамі, дык бегма адразу да бабкі ці дзедкі. Або адразу дзейнасць на два франты.

- Скажаце маме? пацікавіўся Грак.
- Што адправіла ўвогуле, ці колькі? Відаць, спатрэбіліся. Можа, галодная ходзіць? Або купіць трэба аспірын? Або на дарогу дадому не мае, беднае дзіцятка...
- Э-э-э там! Каб я выбраўся быў з ёю, дык дапільнаваў бы.
- -A што, прыляцеў бы дахаты, як той паштовы голуб, калі што?.. Трэба ж давяраць маладым. Хай вучацца самастойнасці, адказнасці.
- Калі растраціла грошы, дык няхай заробіць, — прыдумаў Γ рак. — Xай дзе пойдзе на жніво ці сенакос, вось. Або хай збірае ягады. Бачыў у тэлевізары, як маладыя зарабляюць. Мыюць аўтамашыны...
- Ой, не, не! спалохалася бабуля. — Каб наша Гражынка, бы дзіцё пралетарыяту, стаяла з анучкай і вядзерцам і прасілася ў буржуяў, каб ім машыну памыць? Можа, я ёй мала паслала?..

Першымі з адпачынку вярнуліся бацькі.

— Ледзь нам стала грошай на ўсе працэдуры ў санаторыі, прызналася мама. — А і Гражынцы трэба было паслаць, бо ёй не хапіла на дарогу дадому...

Пасля прыехала Гражынка.

- На нагах мазалі, на руках мазалі! Нахадзілася, нарабілася! Маглі б вы мне грошы якія паслаць, родныя, калі так прасілася. Добра, што зарабіла на дарогу дадому. У гаспадароў у жніво памагала, снапы вязала за касою. Ці паверыце, што на склонах гор касілі не камбайнам?
- Паверым... усміхнуліся родныя.

Міра ЛУКША

д л я

Д

Тры Паўліны і Паўл

адзін месяц на адпачынак, у жніўні сям'я збіраецца ў ЗША на пастаяннае жыхарства. Хоць паездку планавалі ад трох гадоў, спадзяваная змена перавярнула парадак у хаце. Спачатку Паўліна Ш. мела сядзець у хаце і зубрыць англійскую мову. Але спякотныя дні наклікалі летуценні. У канцы бацькоўшчына выправіла дзяўчыну да бабулі ў вёску. І там былі магчымасці падцягнуцца ў мове.

— Едзь-едзь, — намаўлялі, хоць праветрышся.

Думка падабалася нашай *xi*пі, яна сама ірвалася ў прыпушчанскую вёсачку. Там выглядалі яе сваякі і сябры. Ды якая сусветная кампанія?! Да суседзяў бабулі, як кожны год, прыляцелі госцікі з Рыма. Соня ў іх беларускай.

Паўліне Ш. астаўся толькі і Коля. Гэтыя блізнюкі-пяцігодкі заваявалі сімпатыю старых і малых. Не толькі што гаварылі ўсім беларускае: "Добры дзень!", але яшчэ наведвалі кожную хатку і прасілі пакарміць іх таўканічкай або боршчыкам:

> — Мы яшчэ сёння нічога не елі, — наракалі тэатральна ў кожнай хаце.

Цётка Прузына, у якой не было сваіх унукаў, спецыяльна выпякала для іх булкі з чарніцамі. Пасля малечы ганяліся па вуліцы і заяўлялі:

— Ой, якія смачныя, такіх няма ў Рыме!

Рымляне ведалі толькі беларускую і італьянскую мовы, таму польскамоўныя дзеці, якія прыехалі на канікулы з гарадоў, мелі нагоду падвучыцца

I яшчэ маленькія італьянцы ўпадабалі Паўліну Ш., за якой хадзілі ад рання да вечара, быццам кураняткі за куркай. Да іх кампаніі прыставаў і ліцэіст Норберт з канца вёскі. Норберт таксама прыляцеў, — як казала бабуля, — з канца свету. Аж з Ірландыі. Пад уплывам Паўліны Ш. маладзён файна разгаварыўся па-беларуску. Развучыў ад дзеда песню пра каня, які гуляў на шаўковым лузе. Вечарам, калі маладыя сядзелі на лавачцы, часта спявалі гэтую песню.

Праўда, маладыя рэдка аставаліся адны, заўсёды, апрача Соні і Колі, іх следам плёўся дзесятак цікаўных падшпаркаў і вечна пра нешта пыталіся.

 Paulina, a czy ty wyjdziesz za Norberta? — пыталі ў гімназісткі.

Паўліна Ш. толькі хіхікала. Як добра, думала яна, што Норберт не ведае польскай мовы.

(працяг будзе)

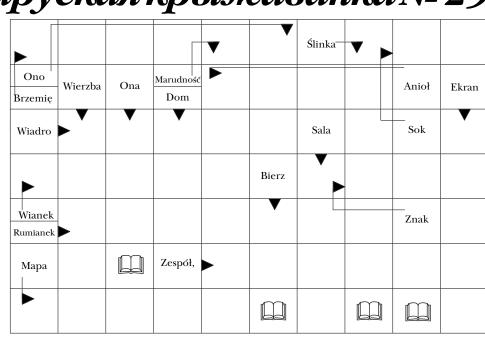
АРАБІНКА

Польска-беларуская крыжаванка № 29

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў "Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 25: Зямля, Ас, звер, воз, пінгвін, ало, урад, гарлачык, унук, лотаць, цыкл, піка, пыл, парк, кумірка. З'ява, пуп, гулі, званок, рута, палка, сіла, ноч, Пі, пар, звук, цырк, жылка, сена, дыялект.

Узнагароды, фотаальбомы, выйгралі: Гжэсь Сцепанюк, Малгажата Сідарук з Новага Корніна. Віншуем!

Nº 29 [16-07-2006]

Вучні з Беларусі, якія наведваюць Гайнаўшчыну ў рамках рэалізацыі праектаў і на запрашэнне школ, хутка знаёмяцца з моладдзю з Польшчы і перапісваюцца з новымі сябрамі. Маладыя грамадзяне Беларусі ахвотна расказваюць пра свае школы. Дзяўчаты з Шанёўскай сярэдняй школы і моладзь са Слабудскай сярэдняй школы (распаложаных непадалёк Пружан) рассакрэцілі мне свае планы на будучыню, якія ў асноўным мала розняцца ад мараў вучняў з Гайнаўшчыны.

- У нашай школе мы, за выключэннем рускай і нямецкай моў, усім прадметам вучымся на роднай беларускай мове. Добра, што ёсць магчымасць пазнаёміцца ў школе са сваёй культурай, кажа Таня Радзівончык з Шанёўскай сярэдняй школы.
- Добра, што мы вучымся ў беларускай школе, бо рускую мову мы і так добра ведаем. Пасля адукацыі ў беларускай школе няма праблем з вучобай у вышэйшых установах, – гаворыць сяброўка Тані.
- У нашай школе мы можам знаёміцца з мясцовымі традыцыямі і са сваім мінулым, — дабаўляе Марына Семянчук.
- У Шанёўскай школе адкрыты музейчык, у якім сабраны экспанаты з наваколля школы.
- У наш музей заязджаюць турысты. Былі таксама госці з Польшчы, — кажуць мае суразмоўцы. — Папаўняем мы музейчык сабранымі намі экспанатамі.

Прыпушчанскія дзяўчаты рассакрэчваюць свае планы. Таня Радзівончык хацела б стаць настаўніцай, бо любіць займацца з дзяцьмі.

— Я хацела б стаць урачом, бо гэтая прафесія заўсёды патрэбная, — гаворыць Марына Семянчук. Яе сяброўка Ала Гарэйка таксама хоча вучыцца на лекара, бо любіць дапамагаць людзям.

Зацікаўленні ў дзяўчат з Шанёўскай школы розныя.

— Я цікаўлюся масажам і люблю слухаць музыку, — заяўляе Таня Радзівончык. Яе сяброўка Марына цікавіцца валейболам і іграе ў школьнай валейбольнай камандзе. Збірае яна фа-

Гутарым з беластачанкамі: Касяй Бялькевіч і Марцэляй Сцепанюк, на летніку ў Ягуштове.

— Вы тут найстарэйшыя і пэўна хацелі ехаць ужо на летнік з гімназістамі?

Кася: — Мне трохі хацелася, але пані Аліна сказала, што ў наступным годзе ўжо напэўна з імі паеду.

Марцэля: — Год таму я магла ехаць са старэйшай групай, але не падыходзіў тэрмін.

— Што найфайнейшае на вашым летніки?

Кася: — Тое, што робім розныя рэчы, малюем, лялькі сёння рабілі. I выцінанкі — мне яны вельмі падабаюцца.

Марцэля: — А мне гульня з хустай і вышыванкі.

— Ёсць яшчэ ў вас заняткі, дзе

З ДРУГОГА БОКУ МЯЖЫ

Моладзь Слабудскай школы хоча яшчэ прыехаць у Польшчу

таграфіі і паштоўкі. Ала Гарэйка таксама любіць слухаць музыку, а ў школе найахвотней вучыцца матэматыцы і беларускай мове. Аліна Ярмашэвіч займаецца фатаграфаваннем, але хацела б стаць кінакрытыкам.

Сярод вучняў Слабудскай сярэдняй школы былі выдатнікі і дзеячы. Вікторыя Загарулька — найлепшы вучань года — належыць да драматычнага і танцавальнага гуртка, а таксама кружка маладых карэспандэнтаў.

– У школьнай газеце расказваем пра надзённыя справы, зацікаўленні вучняў і апісваем шматлікія школьныя святкаванні, — інфармуе Вікторыя. Яе сяброўка Юлія таксама належыць да тых самых гурткоў і цікавіцца этнаграфіяй.

У Слабудскай школе дзейнічае этнаграфічны гурток, які збірае старыя экспанаты і ладзіць школьныя выстаўкі.

- Я хацела б стаць тэхнолагам па харчаванні. Гэта прэстыжная прафесія і высока аплачваемая, кажа Вікторыя Загарулька.

журналіста і я хацела бім стаць. Цяпер я пішу ў школьную газету, — гаворыць Юлія. Такія самыя мары ў Карыны Бараноўскай, члена шматлікіх гурткоў.

Хлопцы са Слабудскай сярэдняй школы жывуць побач вайсковай часці.

- Мой бацька прапаршчык і таму я таксама хацеў бы ў будучыні служыць у войску, — заяўляе Андрэй Папус. — Зараз я цікаўлюся спортам і займаюся лёгкай атлетыкай. Мая спецыяльнасць — скачок у даўжыню і па ёй я перамагаў у міжшкольных спаборніцтвах.
- Я люблю вучыцца па матэматыцы, фізіцы і таму, закончыўшы вучобу ў вышэйшай установе, хацеў бы стаць электрамеханікам, — тлумачыць Дзіма Верлам. — Дома люблю я займацца механікай і ездзіць на веласіпедзе. У нас ад 16 гадоў можна ўжо здабыць вадзіцельскія правы і ездзіць самастойна.

Іншы мой суразмоўца, які не хоча назваць прозвішча, таксама хоча пайсці па слядах бацькі і стаць — Мне падабаецца прафесія афіцэрам Беларускай Арміі. Аднак

спачатку плануе ён закончыць вайсковую вышэйшую ўстанову. Кошты ўтрымання студэнтаў у вялікіх гарадах Беларусі высокія і можа таму многа хлопцаў рашаецца стаць вайскоўцамі, закончыўшы вышэйшую адукацыю ў бясплатных вайсковых школах.

 Цікавіць мяне фізкультура, матэматыка, беларуская мова і люблю я іграць у футбол, — кажа згаданы мною вучань.

Вучні з Беларусі адпачываюць на канікулах ужо з 25 мая, а распачнуць вучобу таксама 1 верасня. Гэты доўгі адпачынак не тычыцца настаўнікаў, якія працавалі даўжэй. Менавіта гэты рэгламент працы прапанавалі ўвесці ў школах Польшчы дырэктары белліцэяў Яўген Сачко і Андрэй Сцепанюк, палепшаны досведамі Захаду.

Маладыя людзі з Шанёўскай і Слабудскай школ, з якімі я размаўляў, хочуць працягваць знаёмства з молалдзю Гайнаўшчыны. Пішуць яны да сябе лісты, пасылаюць эсэмэскі і хацелі б сустрэцца ў будучыні.

Аляксей МАРОЗ

І лялькі рабілі!

развучаеце купальскія танцы і спевы. Кася (першая злева) і Марцэля

Кася: — Некаторыя караголы простыя, а ёсць адзін такі вельмі складаны, з паваротамі і ён яшчэ мне не атрымоўваецца.

 — А што скажаце пра новыя сяброўствы?

Марцэля: — Мы пасябравалі з дзяўчатамі з Мінска, ну, а ўсіх апошніх мы ведаем, бо яны з нашай школы.

— I яны файнейшыя ў школе ці на летніку?

Кася: — На летніку!

- A што будзеце рабіць пасля вяртання?

Кася: — Я паеду на вёску — да бабуль у Чыжы і Кнаразы.

Марцэля: — А я буду ў Беластоку.

— І чым будзецце займацца?

Кася: — Я буду нянькай, бо ў нас нарадзілася дзіцятка.

Георгій Валкавыцкі шукаў супрацоўнікаў новай "Ніве". Меў ён... слабасць да паэтаў. Мікола Матэйчук намякнуў: "У Міхалове жыве здольны паэт, але, кажуць, гэта... «Шэршань»". Пад такім псеўданімам выступаў быў у беларускамоўнай "Новай дарозе", якую з сакавіка 1942 г. немцы выдавалі ў Беластоку, вельмі востры і папулярны сатырык. Ягоныя тэксты падабаліся былі чытачам. Рэдактар Валкавыцкі прыдаваў вялікае значэнне гумару і сатыры ды яе прыцягальнасці таксама для чытачоў новага беларускага тыднёвіка. Але ў рэдакцыю Мікола прывёў маладога, каля трыццаці гадоў, хлопца ў тэлескапічных акулярах. Захапіў ён з сабою шмат вершаў, былі сярод іх і гумарыстычныя. З "Шэршнем" незнаёмы, але ў ягоныя Тапаляны заглядаў быў на радзіму жонкі галоўны рэдактар "Новай дарогі" Хведар Ільяшэвіч, і ў пастушка Ваціка выманіў вершык ды апублікаваў пасля апрацоўкі ў сваёй газеце. З-за таго няшчаснага твора пасля вызвалення тапалянскі хлопец "Малы "Шэршань"" трапіў у рукі беластоцкай бяспекі. І так Андрэй Сошка (Вацлаў Асіповіч) стаў на пасаду паэта ў "Ніве". Без іншых абавязкаў. У красавіку 1956 г. стартаваў ён з першай падборкай тэкстаў, "Агафонам Аброткай", вершаванай рубрыкай для дзяцей з малюнкамі Юзафа Мазалеўскага ды сатырычнымі вершамі, якія падпісваў "Корань". А з Краснаярскага краю прыйшлі вершы "Сібірака" (1957), з'явіўся і ён сам, пажылы чалавек, у доўгай скуранай куртцы, і прадставіўся: «Шэршань». Не ведаў, дзе спыніцца. Абяцаў Георгію Валкавыцкаму пісаць у "Ніву", але выйшаўшы з рэдакцыі знік назаўсёды. А Вацлаў Асіповіч, напалоханы кастрамі ў Міхалове ў час "кастрычніка", калі запалалі на іх разам з кнігамі класікаў марксізмуленінізму таксама кнігі Купалы ды Коласа, вырашыў пакінуць рэдакцыйны штат, а нават і пісанне пад псеўданімам, зачапіўся на працу вах-

цёрам у вайсковай клініцы. Як Вацлаў кінуў "Ніву", так больш і не адазваўся. Хоць "Ніву" чытаў да канца, пакуль не страціў зроку. Бо сляпым быўшы, усё хацеў слухаць і гаварыць "па-праваслаўнаму". Ці то "Толё", што ў царкве ў Беластоку чытае Евангелле, прыязджаў да яго на гавэнды, ці Тадзік Расінскі прыбываў, каб зноў камусьці напісаць якое прашэнне ў суд

Агафон Абротка прыпамінае

Агафон лісток зрывае І глядзіць— прыпамінае... — У гэты дзень, у мінулым годзе, Памятаеш, мой Народзе?

Выйшла ў свет родная "Ніва"... Агафончык глядзіць скрыва: — Пісьманосцы грошы бралі, А газеткі прападалі.

Хадзіў мужык нешчаслівы, У кіёсках бракла "Нівы". Шукаў, лётаў верталётам, І што ж гэта за работа?!

Плылі скаргі і лямэнты, Быў чытач карэспандэнтам... Агафончык: — Верце, людзі, Болей гэтага не будзе! 8.03.1957

На пасадзе паэта

Вацлаў і Ванда Асіповічы ў дзень шлюбу

ці самому пазмагацца за міхалоўскую ачышчальню... У новы дом, пабудаваны па вуліцы Фабрычнай у Міхалове, сабраны з трох тапалянскіх стадолаў, перанёс быў сваю вялікую бібліятэку, якую складалі ў пераважнай большасці беларускія і рускія кніжкі. У новы шыкоўны дом, які застаўся цяпер жончыным сваякам. Рысек Філіпчук, па прафесіі шафёр, разам з маці і бацькам

Алёйзым, католікі, дагледзелі вуйка пасля смерці цёткі Ванды. Не цікавіліся занадта ягонымі літаратурнымі справамі. Калі страціў зрок, не мог ужо пісаць, прыносілі ўсё новыя плёнкі да шпулечнага магнітафона — запісваў на ім свае роздумы. Меў яшчэ надзею вярнуць сабе зрок лекары давалі яму гарантыю, што будзе прынамсі перад сабою ліст паперы

бачыць ці талерку. На жаль, і гэта не ўдалося. Надта ўражлівы чалавек яшчэ раз падаўся ва ўнутраную эміграцыю, як тады, пасля "Нівы" і кранючай сэрца расправы над кнігамі... І ягоныя пісьмёны на канец амаль усе паглынуў агонь — чатыры мехі вершаў, лістоў і запісаў, пасля рамонту новай хаты, ужо пасля ягонай смерці. "Калі б мы ведалі, што ягоныя паперы пані прыдадуцца, — кажа жончын пляменнік, — то захавалі б больш. Адно засталіся «зборнічкі», якія ён склаў у 1946, 1962 і дзённік "Чорныя календары" ад 1974 года".

Шукала я слядоў Вацлава Асіповіча не так і доўга, бо пару месяцаў, крыху кругаля. Ведаючы пра

ягоны кантакт з Ільяшэвічамі, трапіла ў Шчэцін. Знайшла чалавека падобнага лёсу, з такім самым імем і прозвішчам, дарэчы, таксама 1927 года нараджэння. А Вацлаў Асіповіч пісаў быў у Шчэцін, але туды ніколі не даехаў. У беластоцкім загсе сказалі, што ў 1962 годзе выпісаўся ён з Беластока ў Міхалова і што быў прадаўцом. А праца-

ваў ён быў у краме з мундзірамі для войска і міліцыі, а пасля вахцёрам у клініцы па вуліцы Цёплай у Беластоку. "Калі Вацік быў на вахце, дык усе нашы людзі прыходзілі ў бальніцу да сваіх хворых у госці ў любы час, — успамінае Ніна Вазнеўская, жыхарка Міхалова, такса-

Гэта ён — Яська Корань, галоўны ніўскі сатырык і паэт

Фота Міры ЛУКШЫ

Каб не яны, дзядзька Вацік не даў бы сабе рады ў жыцці. Са спадчыны захавалі карычневачырвоны дом збудаваны з тапалянскіх клуняў і 12 чырвоных кніжачак вершаў

ма ўраджэнка Тапалян. — Увогуле добры быў чалавек, спакойны, разважлівы, чалавечны. Абое добрыя людзі, і ён, і Ванда, яна працавала ў дзіцячым садку. Меў дзве сястры, але гэта Вандзін брат з жонкаю ды іх дзеці апекаваліся імі. Спачатку занемагла Ванда, упала, пасля хварэла, памера два гады да Ваціка. Аж міла было глядзець, як Філіпчукі вялі дзядзьку ў касцёл, шчыра яму ва ўсім памагалі. Вельмі добрыя людзі. Простыя..."

Сапраўды, адкуль было ім ведаць, што камусьці спатрэбяцца сотні запісаных лісточкаў-кавалачкаў душы загубленага ў жыцці чалавека з вялікім пачуццём гумару і ранімай душою, іхняга сваяка, добра вядомага звычайнага дзядзькі, да якога ішлі людзі за дапамогай — юрыдычнай і іншай? Казаў сваячцы: "Вы яшчэ на гэтым заробіце шмат грошай!" Засталіся адно "польскія" кніжачкі-нататнікі, нават са зместам, як у сапраўднай кнізе — роздумы "Кроплі", "Зялёныя думкі", "Гарызонты", трагічныя дзённікі "Чорныя календары" — па-польску напісаныя, бо адно іх расчытаць мог пляменнік-кіроўца; калі што, кажа, то і іх здасць у макулатуру ці спаліць, бо нашто мае хто чужы іх чытаць?! А я трымаю ўсё тое ў руках, як найбольшы скарб — не дарма Георгій Валкавыцкі знайшоў быў яго пры пачатку "Нівы", не дарма пару месяцаў таму загадаў мне: "Ідзі, знайдзі Андрэя Сошку!" І знайшла ягоныя "кроплі", і яны зноў у "Ніве".

Міра ЛУКША

З'езд у прыпеўках * * *

У Міхалове нешчаслівы Пісьманосец малады. Дзе чацвёрты нумар "Нівы"? Гэта брыдка, нікуды.

Кажа — я не вінаваты. Хто, куды падзеў яе? За такія вось парадкі Трэба біць па галаве.

* * *

Сароміцца бацька і маці Свайго роднага дзіцяці. У горадзе сын год пабыў, Мову родную забыў. Вытыкаюць пальцам людзі, Што з такога ніц не будзе. І ўсе кажуць адны хорам — Сорам такім, сорам, сорам. Ой вы дзетачкі вясковы, Ні саромцесь роднай мовы. Гэта з боку брыдка вельмі, Паступаюць так "бэшчэльні".

* *

Верасок усіх здымаў, Юмо ўсіх нарысаваў, А Хмялеўскі ўсхваляваўся Ды нічога не сказаў.

Сакратарка ўсё спісала, Веры Леўчук не было. Раніцай за матэрыялам Выехала ў сяло.

Сакратар з'езд адчыняў, А Галоўны зачыняў. А я слухаў, прыглядаўся І ў частушках запісаў.

Так закончыўся наш З'езд, Дарога заплачана, А цяпер, браткі мае— Зноў аж дапабачання.

22.04.1956 КОРАНЬ

У ПОШУКАХ ГІСТОРЫІ І ПРАЎДЫ

Уладзімір Гацута выступае на VI з'ездзе БГКТ 11 мая 1969 г.

Гутарка з Уладзімірам ГАЦУТАМ - захавальнікам фондаў Дзяржаўнага этнаграфічнага музея ў Варшаве, былым загадчыкам Беларускага рэгіянальнага этнаграфічнага музея імя гады. Яна прыехала ў Польшчу Кастуся Каліноўскага ў Белавежы.

Як праходзіла Ваша дзяцінства? Што Вы вынеслі з роднага дому, асяроддзя?

- Маё дзяцінства прайшло ў вёсцы Новае Корніна. Там я хадзіў у школу, з першага класа вывучаў беларускую мову. З польскім алфавітам стаў я знаёміцца ў другім класе. Я вельмі ўдзячны майму першаму настаўніку Трафімюку за тое, што ён навучыў нас любіць родную мову, беларускія песні і народныя традыцыі.

— Ці гэта паўплывала на Ваш далейшы жыццёвы шлях?

З дзяцінства я цікавіўся народнай культурай, а яшчэ больш шых продкаў нарадзілася на Беластаражытнай гісторыяй. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў Гайнаўцы паступіў я на аддзяленне антычнай археалогіі Варшаўскага універсітэта. Шмат разоў прымаў я ўдзел у археалагічных раскопках антычнага рымскага горада Новэ (Novae) на Дунаі (на тэрыторыі цяперашняй Балгарыі). Апрацаваў я шмат антычных вырабаў з метагэтую тэму ў навуковых выданнях Варшаўскага універсітэта.

Беларускай этнаграфіяй прафесійна я заняўся ў сакавіку 1967 года, калі стаў загадчыкам Беларускага рэгіянальнага этнаграфічнага музея імя Кастуся Каліноўскага ў Белавежы. Апрацаваў я і выдаў польскамоўны даведнік аб музеі, напісаў некалькі папулярных артыкулаў у штогодніку "Беларускі каляндар" у канцы 1960-х і пачатку 1970-х гадоў, даследаваў звычаі і абрады ў многіх вёсках усходняй Беласточчыны на патрэбы Навуковай установы Польскага этнаграфічнага атласа ПАН у Вроцлаве, вёў я заняткі са студэнтамі Кафедры этнаграфіі Варшаўскага універсітэта,

якія праходзілі практыку ў нашым музеі ў Белавежы.

У Вас жонка грачанка...

— Жонку сустрэў я ў студэнцкія з Кіпра і таксама вывучала антычную археалогію.

Многія гады Вы былі звязаны з Беласточчынай. Што Вам запомнілася найбольш?

- На Беласточчыне прабываў я ў 1943-1961 і 1967-1973 гадах. Добра памятаю, што тады беларускае асяроддзе было вельмі актыўнае і на грамадскай, і на культурнай ніве, а беларускія вёскі былі шматлюдныя, без пустуючых дамоў, як гэта бывае цяпер.

– Як нарадзілася ідэя заснавання Беларускага музея ў Белавежы?

Ідэя ратавання спадчыны насточчыне на зломе 1950/1960-х гадоў у асяроддзі беларускай інтэлігенцыі, грамадскіх дзеячаў, настаўнікаў і вучняў беларускіх школ. Падтрымалі яе жыхары вёсак і мястэчак Беласточчыны.

– Як да гэтай ідэі паставіліся дзеячы Беларускага грамадскальтурнага таварыства?

- Дзеячы БГКТ не толькі ўхвалілу, апублікаваў многа артыкулаў на лі ідэю, але ўзялі на сябе абавязак яе ажыццяўлення. Яны пачалі вялікую арганізацыйную работу, знайшлі ў Белавежы будынак, узялі яго ў арэнду, забяспечылі фінансавы бок мерапрыемства, сабралі першых 265 экспанатаў, якія склалі першую экспазіцыю, прыдбалі штат загадчыку музея, адкрылі рахунак у банку для ахвяраванняў на пабудову музея і зрабілі шмат іншых захадаў. Дзякуючы гэтаму 1 сакавіка 1967 года можна было адкрыць музей для наведвальнікаў. У 1967-1972 гадах музей наведалі дзесяткі тысяч турыстаў. Усе штатныя работнікі БГКТ многа працавалі ў карысць музея, памагалі працаўнікі "Нівы" і шмат іншых ахвярных людзей. З боку

БГКТ многа дапамагалі Уладзімір Юзвюк, Мікола Лобач і павятовыя інструктары. Да 1973 года ўдалося сабраць больш за 1 100 экспанатаў.

На жаль, тадышнія ўлады Польшчы вырашылі ліквідаваць беларускі музей у Белавежы. Спачатку вызвалілі з працы загадчыка музея, а неўзабаве разграбілі 1 100 экспанатаў, не зважаючы на тое, што былі яны грамадскай уласнасцю, што людзі, якія ахвяравалі іх беларускаму музею, не далі юрыдычнай згоды на перадачу іх у іншыя рукі.

– У першых планах будовы музея Гайнаўка не ўпаміналася?

— Першыя планы прадбачвалі Белавежу — турыстычны цэнтр Беласточчыны і цэнтр Белавежскай пушчы, вакол якой канцэнтруецца беларускі этнас, пражываючы ў Польшчы.

– Хто асабліва заслужыўся для музея ў Белавежы?

- Да стварэння Беларускага рэгіянальнага музея імя Кастуся Каліноўскага ў Белавежы прычыніліся грамадскія дзеячы, настаўнікі, вучні і жыхары Гайнаўскага, Бельскага, Сямятыцкага, Сакольскага і Дуброўскага паветаў, Беластока і Варшавы, а таксама паасобныя людзі з іншых рэгіёнаў. Калі гаварыць пра канкрэтныя асобы, дык гэта Уладзімір Юзвюк, Мікола Лобач, Мікола Гайдук, Алесь Баршчэўскі, Віктар Швед, Хведар Галёнка, Аляксандр Іванюк, Васіль Сакоўскі, Віктар Бура, Кастусь Майсеня, Віталь Луба, Міхась Вішанка, Марыян Пецюкевіч з Торуня, Вашкевіч з Белавежы ды шмат іншых, прозвішчы якіх цяжка мне цяпер успомніць. Асаблівай увагі заслугоўвае Кастусь Майсеня, які пасля ліквідацыі музея ў Белавежы нястомна працаваў над аднаўленнем беларускага музея, гэтым разам у Гайнаўцы.

Гайнаўскі музей дзейнічае, працуе ў ім шэсць чалавек і ўсе без музейнай адукацыі. Кіраўнік музея

прызначаецца мясцовай адміністрацыяй без конкурсу. На аснове якіх законаў павінен працаваць музей?

— У даны момант абавязвае закон аб музеях ад 11 лістапада 1996 года, а інструкцыя па вядзенні ўліку экспанатаў знаходзіцца ў распараджэнні міністра культуры ад 30 жніўня 2004 года. Загадчыкам кожнага рэгіянальнага музея павінен быць выпускнік этнаграфіі, этналогіі або блізкай ім спецыяльнасці, напрыклад, гісторыі ці археалогіі. Добра было б, калі б ён меў некалькі гадоў музейнай практыкі, бо ў іншым выпадку музей не будзе працаваць так, як гэтага патрабуюць законы.

- У Гайнаўцы людзьмі, якія не прыклалі ні сэрца, ні рук да музейнай справы, робяцца спробы прыватызаваць будынак музея. Што Вы на гэта?

Гэта ж яўнае беззаконне! Людзі, якія будавалі музей, перадавалі яму экспанаты, не выказалі юрыдычнай волі, каб іх ахвяраванні, іх праца перайшлі ў прыватныя рукі і перасталі быць грамадскай уласнасцю. Прыватныя музеі ў краінах Еўрапейскага Саюза існуюць як юрыдычныя ўстановы тады, калі маюць поўнае фінансавае забеспячэнне ці то ў выглядзе фонду, ці то ў іншай форме. Дадаткова існаванне прыватнага музея павінна быць забяспечанае дзяржаўнай фінансавай гарантыяй. Калі няма фінансавага забеспячэння, прыватны музей раней ці пазней самаліквідуецца.

Пляц пад музеем з'яўляецца ўласнасцю БГКТ. Для гайнаўскіх чыноўнікаў гэта соль у вочы...

- Думаю, што павінны яны пакаяцца і моцна задумацца, чаму яны хочуць знішчыць астаткі памятак па сваіх продках, якія стагоддзямі жылі на ўсходняй Беласточчыне. Ужо раз вандалы знішчылі беларускі музей. Ці яны хочуць стаць другімі вандаламі?

– Дзякую за размову.

Гутарыў Віктар БУРА

Калі мы набярэм на сваім камп'ютэры адрас <u>http://by.belaruselections.in-fo</u>, то перад нашымі вачыма адкрыецца даволі сціплае выяўленне, якое аддалена нагадвае вокладку нейкага даследчага выдання...

BЫБАРЫ ў Беларусі Архіў выбарчых кампаній і рэферэндумаў http://by.belaruselections.info

Найлепшая крыніца для гістарычных даследванняў гэта, канешне, архівы. Менавіта яны — скарбніцы дакладных звестак аб падзеях, іх перадумовах і наступствах выклікалі ў рознага кшталту апантаных уладалюбцаў вялікую непрыязнь, бо часцяком захоўвалі ў сваіх нетрах факты, якія сведчылі зусім не аб богапамазаннасці правіцеля, выкрываючы ганебныя факты ягонага шляху да ўлады. Таму і зачынялі архівы для агульнага наведвання, а было што і палілі. Сёння спаліць тое, што было дзесьці надрукавана цяжкавата — электронную версію амаль заўсёды можна знайсці ў Інтэрнэце.

Не выключана, што і такімі меркаваннямі кіраваліся ў інфармацыйнай кампаніі БелаПАН (Беларускае прыватнае агентцва навін), калі стваралі спецыяльны праект пад агульнай назвай "Выбары ў Беларусі".

Калі мы набярэм на сваім камп'ютэры адрас http://by.belaruselec- tions.info, то перад нашымі вачыма адкрыецца даволі сціплае выяўленне, якое аддалена нагадвае вокладку нейкага даследчага выдання. Сайт сапраўды ў нечым даследчы, бо акрамя падборкі навінных паведамленняў аб ходзе тых ці іншых выбараў у Беларусі, тут даюцца каментарыі і аналітычныя артыкулы. Аб тым, што гэта архіў беларускіх галасаванняў, сведчыць адпаведны надпіс у версе галоўнай старонкі: "Архіў выбарчых кампаній і рэферэндумаў".

Галоўная старонка падзеленая на дзве часткі. Першая, больш вузкая, носіць адукацыйна-азнаямляльны характар. Тут маюцца выйсці да выбарчага кодэксу і палажэння аб цэнтральнай выбарчай камісіі. Праўда, трапіць на гэтыя рубрыкі праблематычна — пасля

"кліку мышкай" высвятляецца, што ўбачыць іх можна толькі прайшоўшы аўтарызацыю. Якім жа чынам гэта зрабіць, нідзе на сайце не паведамляецца. Трэцяя рубрыка называецца "Агульная інфармацыя", якая перадае некаторыя палажэнні выбарчага кодэксу і Канстытуцыі Беларусі.

Інфармацыю аб праекце "Выбары ў Беларусі" чамусьці таксама нідзе не знойдзеш. З таго не зусім зразумела, што менавіта рухала стваральнікамі сайта і чаму яны аб гэтым не хочуць распаўсюджвацца.

Другая, шырэйшая частка галоўнай старонкі аддадзена ўжо цалкам пад інфармацыю аб выбарах і рэферэндумах, што мелі месца ў Беларусі. Праўда, не аб усіх, а толькі тых, што адбываліся з 2000 года. На жаль, стваральнікі сайта чамусьці не парупіліся аб зборы хаця б невялікіх паведамленняў аб сумнавядомым рэферэндуме 1996 года, а таксама выбарах прэзідэнта 1999 года, якія старалася правесці дэмакратычная апазіцыя, згодна з беларускай Канстытуцыяй рэдакцыі 1994 года.

Затое іншыя электаральныя кампаніі прадстаўлены даволі поўна. Старонкі, дзе месціцца інфармацыя аб кожнай з іх, утрымліваюць хроніку цэлай кампаніі, каментарыі і цытаты палітыкаў і грамадскіх дзеячаў, колькасны склад кандыдатаў у дэпутаты, вынікі выбараў і аналітычныя артыкулы. І менавіта ў гэтым ёсць асноўная каштоўнасць сайта. Бо з гэтых даных можна не толькі ўявіць цалкавітую карціну кожнага галасавання, але і знайсці вартыя для разумення многіх сённяшніх беларускіх рэалій, выказванні і дзеянні як улады, так і апазіцыі.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Асабіста мне імпануюць спартоўцы, якія не бегаюць штогод з каманды ў каманду, а стараюцца не мяняць месца сваёй працы. Такія як Руслан Салей, мацнейшы беларускі хакеіст...

Беларусь, беларусы...

Легіянерскія хлябы

Багатым на навіны для беларускіх легіянераў у гульнёвых відах спорту выдалася гэтае лета. Легіянерства ў гульнёвых відах спорту за апошняе дзесяцігоддзе набрала гіганцкія маштабы. Даходзіць да таго, што ў некаторых, прыкладам, футбольных клубах няма не тое, што мясцовых выхаванцаў, але і прадстаўнікоў краіны, дзе базуецца каманда. І гэта кепска, бо губляюцца традыцыі, нацыянальныя стылі, адметнасці. З іншага боку, свет усё больш глабалізуецца і спыніць гэты працэс наўрад ці каму ўдасца. Гэта пацвердзіў і футбольны чэмпіянат свету — за Францыю гуляюць пераважна афрыканцы, у складзе немцаў — некалькі палякаў, Партугаліі — бразілец, Італіі — аргенцінец, а за Украіну выступаў беларус Арцём Мілеўскі, за якога пару год таму ішла сапраўдная вайна спартовых функцыянераў.

Асабіста мне імпануюць спартоўцы, якія не бегаюць штогод з каманды ў каманду, а стараюцца не мяняць месца сваёй працы. Такія як Руслан Салей, мацнейшы беларускі хакеіст апошняга дзесяцігоддзя. З 1996 года выступаў ён у НХЛ за "Анахайм" (такая працягласць — рэкорд клуба). За гэты час Салей прыдбаў рэпутацыю аднаго з самых стабільных абаронцаў лігі, усяго ж у складзе "магутных качак" ён згуляў ажно 634 матчы (закінуў 31 шайбу і аддаў 84 пасы). Але днямі стала вядома, што Салей падпісаў новы кантракт — з камандай "Фларыда Пантэрз". Можна парадавацца за нашага хакеіста — пагаднение зразу разлічана на 4 гады. Тым часам прайшла інфармацыя, што яшчэ адзін беларускі заакіянскі легіянер, форвард Канстанцін Кальцоў, пакідае "Пітсбург Пінгвінз" і будзе выступаць за казанскі "Ак Барс" у расійскай суперлізе. Дарэчы, за гэты клуб ён гуляў падчас лакаўта ў НХЛ. А іншы нападнік зборнай Беларусі, яе лепшы бамбардыр двух апошніх гадоў, збіраецца пераехаць у адваротным кірунку — з маскоўскага "Дынама" ў канадскі "Манрэаль".

Памяняў у міжсезонне каманду і футбольны форвард нацыянальнай дружыны Віталь Кутузаў. Ён адзіны беларус, які гуляе ў італьянскай серыі "А". Правы на Кутузава належаць знакамітаму "Мілану", колькі год таму ён перадаў Кутузава ў арэнду генуэзскай "Сампдорыі". А з новага сезона Віталь апране форму "Пармы", некалі грознай каманды, а цяпер тыповага серадняка апенінскай эліты.

Найбольш цэняцца на міжнародным легіянерскім рынку беларускія гандбалісты. З аднаго боку гэта цешыць, з іншага — штогод краіна незваротна губляе таленты. Так за зборную Нямеччыны цяпер гуляе Андрэй Клімавец, за дружыну Славеніі — Сяргей Рутэнка, за Македонію — Іван Целяпнёў. І вось новая страта. Малады Сяргей Гарбок адмовіўся выступаць за Беларусь на універсіядзе. Цяпер ён мяняе грамадзянства і намераны выступаць за Расію (калісьці, толькі больш у сталым веку, гэта зрабіў алімпійскі чэмпіён Аляксандр Тучкін). Прагматычны разлік зроблены з прыцэлам на пекінскую алімпіяду 2008 года.

Прыйшла прыемная баскетбольная навіна, якую чакалі многа гадоў. Упершыню ў гісторыі спорту наш баскетбаліст выбраны на драфце клубам мацнейшай лігі свету — НБА. Выхаванец гомельскага баскетбола Уладзімір Верамеенка будзе спрабаваць замацавацца ў эліце ў клубе "Вашынгтон". Такія кантракты толькі ўмацоўваюць прэстыж Беларусі.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Пушчанская чыгунка

Белавежская пушча захавала па сённяшні дзень шмат са свайго першабытнага характару. Распаложаная па дарозе з Вільні ў Кракаў яна з першых Ягайлавічаў стала любімым каралеўскім лесам і апынулася пад іхняй найяснейшай аховай; пазней працягваў гэта род цароў Раманавых. Калі ў першую сусветную вайну унікальная пушча дасталася ў рукі практычных немцаў, якія ў той час ішлі ў авангардзе тэхнічнага прагрэсу, яны той прагрэс прынеслі і ў Белавежскую пушчу.

Немцы акупавалі пушчу з 17 жніўня 1915 года да снежня 1918 года. Пабудавалі яны ў пушчы 6 тартакоў з 23 піларамамі ды заснавалі шмат іншых фірм, якія выкарыстоўвалі лясную сыравіну. Дзеля здабычы драўніны ў пушчы працавала 1,2 тысячы жаўнераў з лясной адукацыяй, 3 тысячы палонных ды 8 тысяч рабочых і навакольных жыхароў. У Белавежы паўсталі два вялікія склады драўніны: непадалёку Стачка і ў Грудках. Да складоў падыходзілі пуці вузкакалейкі; сетку пушчанскіх вузкакалеек дзеля вывазу драўніннай сыравіны немцы пабудавалі ў 1916 годзе. За дзень на складах можна было загрузіць бярвеннем 25-30 вагонаў. Апрача гэтага на патрэбы ваеннай адміністрацыі патрачана 12-15 тысяч кубаметраў дроў. Агулам за час трох гадоў першай сусветнай вайны немцы высеклі амаль 5 мільёнаў кубаметраў драўніны; у той час прапалі ў пушчы зубры.

Пад Польшчай, у 1921 годзе ў Белавежы ўзнавілі працу два тартакі: на Стачку і ў Грудках; працаваў таксама тартак у Гайнаўцы. Белавежскія тартакі трачавалі драўніну шыпулькавых дрэў на патрэбы англійскага і французскага рынку; абодва тартакі мелі па чатыры піларамы і пілавалі амаль па сорак тысяч кубаметраў у год кожны. Пад Грудкамі быў адзін з двух галоўных вузкакалеечных вузлоў (другі быў у Гайнаўцы).

Саветы 25 снежня 1939 года аб'явілі Белавежскую пушчу запаведнікам, але гэта не перашкаджала празмернай высечцы пушчы. Жыхарам Белавежы і наваколля, якія працавалі пры здабычы драўніны, былі вызначаны нормы, якіх невыкананне пагражала суровымі паслядоўнасцямі.

Тартак у Грудках працаваў таксама і пад нямецкай акупацыяй у час другой сусветнай вайны. У 1947 годзе ў выніку канцэнтрацыі лясной прамысловасці тартак быў перанесены ў Чорную-Беластоцкую.

На сённяшні дзень уцалелі нямногія паязды вузкакалейкі ды і тыя не ўсе спраўныя; іх лёс падзяляюць пуці. Ад нейкага часу дзейнічаюць калейкі Гайнаўка — Тапіла і Гайнаўка — Ліпіны — Пасталова, якія становяциа арыгінальным сродкам знаёмства з пушчай. Калісь такія паязды ездзілі і ў іншых раёнах Белавежскай і Кнышынскай пушчаў, але большасць з іх была ліквідавана, а некаторым наканавана ролю экспанатаў на прыродзе і пад бізнес. З тых паяздоў, што ўцалелі, можна яшчэ было б сарганізаваць арыгінальную турыстычную атракцыю.

У рамках апрацаванай канцэпцыі развіцця турызму прадбачваецца магчымасць рамонту і рэканструкцыі некаторых элементаў вузкакалеек. У Белавежскай пушчы можна было б прадоўжыць існуючую лінію з Гайнаўкі праз Ліпіны і Пасталова ва ўрочышча Старая Белавежа з адгалінаваннямі ў Косы Мост і Свінароі. У Кнышынскай пушчы такую трасу можна было б узнавіць з Чорнай-Беластоцкай у Копную Гару; абедзве трасы маглі б задавальняць турпраграму цэлага дня. Але дзеля гэтага трэба было б правесці шматгранны эканамічны і экалагічны аналіз.

* * *

У 1897 годзе для цара Мікалая II была пракладзена чыгунка з Гайнаўкі ў Белавежу. 27 жніўня таго ж года першым праехаў па ёй найважнейшы пасажыр.

7 студзеня 1991 года заменена курсіраванне нармальных паяздоў на гэтай трасе рэйкабусамі, а неўзабаве рух на гэтых рэйках і зусім быў спынены. 2 мая 2001 года, пасля сямігадовага перапынку, адбыўся эксперыментальны праезд рэйкабуса з сотняй пасажыраў з мэтай узнаўлення рэгулярнай камунікацыі. І на гэтым эксперымент закончыўся, бо па трасе выраслі ўжо кусты і дрэвы.

Апрацаваная канцэпцыя развіцця турызму прадбачвае магчымасць узнаўлення пасажырскага руху (у летнім сезоне) з Гайнаўкі ў Белавежу, які мог бы прыцягнуць увагу турыстаў да самага арыгінальнага сродка транспарту. Такі варыянт мог бы паспрыяць абмежаванню аўтамабільнага руху праз пушчу і вызваленню новых турыстычных ініцыятыў.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Дзядзьку Лаўрэну Васілюку з Трасцянкі ў жніўні споўніцца 95 гадоў. Прайшоў ён нялёгкі жыццёвы шлях. Выхоўваўся ў вялікай сям'і, дзе было шэсць дочак, а ён хлопчык — нарадзіўся наймалодшым. Жылі з зямлі. Бацька меў участак (10 га) поля, які тады абраблялі ўручную. Але нічога, сям'я была згодная і працавітая. Толькі спакою ў свеце не было.

У 1915 годзе апынуліся яны аж у Разанскай губерні, у сяле Ершава. Там жыла сям'я і памагала людзям, а людзі памагалі ім. Старэйшыя сёстры памагалі пры дзецях. Бацька адно лета працаваў у Маскве ў багатага купца дворнікам. I я тады жыў з татам, — успамінае дзядзька Лаўрэн. — Там нам было добра, але ў рэвалюцыю пана знішчылі і мы вярнуліся да сям'і ў Ершава. На радзіму мы вярталіся з бежанства ў 1919 годзе. На першы дзень Вялікадня выязджалі на станцыю. Дарога была цяжкая. Дабраліся да роднай Трасцянкі ажно каля Тройцы. Нават бульбу пасадзіць было запозна. Мае сёстры пайшлі на службу — пільнавалі дзяцей, прыбіралі, пераважна ў жыдоў у суседнім Заблудаве. Прывялі таксама на пашу да нас 4 кароў, то мелі мы малако, а хлеб пяклі з бручкаю, з рэдзькаю, з паловаю. Цяжка жылося. А ў 1922 годзе памёр мой тата Міхал. Мне было толькі 11 гадоў. Але зараз вярнулася з Масквы мая сястра Марта, з якою я гаспадарыў. У 16 гадоў я сам стаў гаспадаром, бо Марта выйшла замуж. Жылі з зямлі. Прадавалі дровы, сена, сечку. Прыязджалі на месца спекулянты і ў нас куплялі. У школу я хадзіў у Расіі дзве зімы, а як вярнуліся з бежанства, то тут, у нашай вёсцы, скончыў я 4 класы. Спачатку

У Сынкоўцы найлепш дабірацца з Новага Двара наезджанай жвіроўкай. Перад вёскай разглядаюся за нейкім дабыткам на пашах, але заўважаю толькі дзве каровы на прагаліне між будынкаў. У вёсцы заходжу ў хату спадарства Гічанаў, нашых пра вёску, асабліва ж пра святліцу, што насупраць, праз вуліцу.

Святліцу ў Сынкоўцах будавалі за дваццаць гадоў таму; калі дакладна — не ўдаецца нам устанавіць. Ставілі яе мясцовыя майстры, будова доўжылася каля шасці гадоў. Праект выканала гміна, яна ж і выдзеліла грошы з Фонду развіцця сельскай гаспадаркі на будаўнічыя матэрыялы. Сваіх грошай вяскоўцы індывідуальна не ўносілі, затое многа працавалі грамадскім чынам. Былі яшчэ ўкладзены ў пабудову вясковыя грошы, што асталіся ад пастаўкі малака, крыху далі пажарнікі, крыху ГС. Будынак святліцы пастаўлены з чырвонай кратоўкі, якую прывезлі з Ляўкова; дзеля гэтага спатрэбілася тры грузавікі. А навонкі святліцу абклалі сілікатны-

ЦАР 3 ТРАСЦЯНКІ

Лаўрэн Васілюк

па хатах вучыў дзяцей бацюшка Надарынскі, а як адрамантавалі школу, то прыслалі настаўніка Журавінскага і ён тут вучыў да другой вайны, да 1939 года. Наша сям'я вельмі добра жыла з ім. Сям'я настаўніка брала ў нас малако, а я часта вазіў фурманкай настаўніка, а то ў Нарву, а то ў Заблудаў. Ажаніўся я ў 1934 годзе са сваёй Любай — вельмі добрай дзяўчынай і ў нас пайшлі дзеці, якіх мы вельмі любілі.

У 1939 годзе быў у вёсцы вялікі пажар — згарэла 19 клуняў, а мая як апошняя. Зноў адбудоўвацца трэба было, а тут улада мянялася. Я не вельмі палітыкай займаўся, глядзеў гаспадарку, сям'ю і думаў як жыць. Але мне не далі. 19 мая 1941 года ўзялі мяне ў Савецкую Армію рэзервістам на 45 дзён, на г.зв. летні лагер. Я папаў у асобны батальён хімабароны (ОБХЗ). Наш батальён стаяў і абучаўся ў горадзе Глыбокае-Шаметава. І на тых хімічных машынах мы 22 чэрвеня 1941 года паехалі ў тыл. Мы адступалі і адступалі, і ў акружэнні былі, і адбіваліся ад часці, бо нас бамбілі, але неяк дабіліся да сваіх. Капітан не даваў нас на фронт. Днём стаялі ў лесе, ноччу адступалі. Заўсёды былі нейкіх 50 км ад фронту. Мы чакалі ратаваць у хімічнай вайне. А калі немцы апынуліся амаль пад Масквой, наш батальён выслалі на Урал да работы. Салдаты працавалі то на заводах, то ў лесе. Выпрацоўвалі наложаныя нормы. Цяжка было. На фронт я трапіў ажно ў 1944 годзе. Ехалі мы з таго Урала месяц часу пад Ясла. Тут я ўжо цягаў кулямёт. Паваяваў трохі. Сябры гінулі, а мяне Бог сцярог. Але і мяне вайна дастала. Я быў цяжка ранены пад Бельска-Бялай. Куля прайшла ля самога пазваночніка. Тры месяцы я ляжаў у шпіталі. Рана неяк загоілася, мяне выправілі на камісію, а тая адправіла мяне дадому. А тут і вайна кончылася.

Быў чэрвень 1945 года. Бабы вакол Трасцянкі палолі льны, а я, даехаўшы цягніком да Жэдні, дабіраўся пешшу ў родную вёску. Мяне пазнавалі і беглі ўсе сказаць Любе, што вяртаецца той, каго ўжо даўно ў сяле аплакалі і пахавалі. Колькі было радасці, што я вярнуўся жывы, то тут не расказаць. Цэлае лета я не мог яшчэ нічога рабіць, балела моцна рука ад пляча. А потым зноў гаспадарыў — араў, сеяў, касіў доўгія гады. А праз год майго шчаслівага вяртання з гэтай сусветнай вайны ў нас нарадзіўся хлопчык, якога мы ахрысцілі Віцяй. Добры быў хлопец — ціхі, спакойны, як мая Люба, толькі Бог не даў яму доўгага жыцця. Але то іншая гісторыя.

Кожныя 10 год атрымоўваў я медалі — "Zwycięstwo i Wolność", "Polonia Restituta", "За перамогу над Германіяй", "Медаль Жукава" ў 1966 г., "Удзельніку Вайны" на 40-годдзе, "60 Лет Победы". Па адзнакі я ездзіў у Саюз ваенных інвалідаў у Гайнаўку, а потым то ўжо сын Ваня прывозіў. Паведамленні на адзнакі падпісваў заўсёды амбасадар Расіі.

Дзядзька Лаўрэн, на колькі помню і ведаю яго, ёсць заўсёды добразычлівым і жартаўлівым чалавекам. І цяпер, у вельмі сталыя гады жартуе яшчэ, што мусіць жыць доўга, бо ён астатні цар з дому Раманавых. Гэта ад таго, што сям'ю іхнюю ў Трасцянцы завуць па-вулічнаму Романовы.

(Рута)

У СЫНКОЎЦАХ

мі цэгламі з Беластока, якія прывезлі двума грузавікамі.

Адкрыццё святліцы стала важнай чытачоў. У іх сусед, разам гутарым падзеяй у жыцці вёскі. Сярод гасцей жыхары Сынкоўцаў на першым месцы называюць Аляксандра Баршчэўскага. Было кіраўніцтва Навадворскай гміны, былі прадстаўнікі Дуброўскага дома культуры. Мастацкую аправу ўрачыстасці ладзіў Аркадзь Суліма з Дубровы-Беластоцкай, які быў на гэтай тэрыторыі добрым духам беларускіх спраў. З Гродна прыехаў калектыў "Гарадніца". Мастакі з Беларусі пасля канцэрта і пачастунку начавалі ў гаспадарскіх хатах, а на другі дзень паехалі пад касцёл у Новым Двары, каб там, на рыначку, нешта прадаць і падзарабіць. Выступалі таксама мясцовыя калектывы: два з Хільмонаў і адзін з Грабянёў.

Раней шмат гадоў вясковы клуб знаходзіўся ў прыватнай хаце. Туды збіралася моладзь, ладзілі патанцоўкі, быў тэлевізар, прадаваліся

дробныя тавары, напрыклад, папяросы. У новай святліцы быў "клюбовы", які сачыў за парадкам. Ды за парадкам тады сачылі ўсе, нават калі крыху там выпівалі, бо да свайго ўкладу ўнеслі свой удзел.

Былі абяцанні, што Сынкоўцы атрымаюць пажарны самаход, але на тых абяцаннях і асталося. Таксама мела быць крама. І зала для сходаў... Але ўсё стала падаць, штораз пусцей рабілася і ў вёсцы, і ў святліцы. Новая, немнагалікая моладзь, якая заглянула ў святліцу, паставілася да яе без пашаны, выбіваючы і дзверы, і вокны. Яшчэ не дабраліся да вясковай пасуды і яна захавалася; карыстаюцца ёю не толькі Сынкоўцы, але і суседнія вёскі. Як цяплейшая пара, то ў святліцы ладзяцца і сямейныя пачастункі, рабілі нават вяселлі. У зале, дзе мелі адбывацца сходы, цяпер павешаны крыж і часам бацюшка правіць там малебны. Галоўнае вясковае свята выпадае ў Сынкоўцах 3 чэрвеня,

у дзень цара Канстанціна і ягонай маці Галены; тады пасля малебна бацюшка абыходзіць вёску, молячыся каля крыжоў.

А сама вёска жыве такім жыццём, як і падобныя ёй. Асталося тут цяпер каля сямідзесяці душ. Людзі жывуць з пенсіянераў. Вялікатаварных гаспадарак няма, а людзі трымаюць толькі сабе крыху свіней, крыху цялят. Кароў мала, бо цяпер ад жывёлаводаў такія патрабаванні, што ў хаце можа быць абы-як, абы толькі ў хляве кафелькі былі. Адзін вясковец хацеў заняцца жывёлагадоўляй, але не змог задаволіць еўрасаюзных патрабаванняў. І кароў у Сынкоўцах мала: толькі ў аднаго гаспадара чатыры, а так то па адной-дзве або і ніводнай. Больш чым кароў у вёсцы сабак, па два-тры на

Свая крама ў Сынкоўцах не атрымалася. Цяпер тавары ў вёску прывозяць мабільныя крамы: адна з Кузніцы і дзве з Сідры; па панядзелках, серадах і пятніцах прыязджаюць дзве, а па аўторках, чацвяргах і суботах — па адной.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Hiba

PL ISSN 0546-1960

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка

Старшыня: Яўген Вапа. **Адрас рэдакцыі:** 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149. Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22. Internet: http://niva.iig.pl/ E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа. Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба. Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі. Рэдактар "Зоркі": Ганна Кандрацюк-

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.

Канцылярыя: Галіна Рамашка. Камп'ютэрны набор і карэктура: na terenie całego kraju. Яўгенія Палоцкая.

Друкарня: "Orthdruk", Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na IV kwartał 2006 r. upływa 5 września 2006 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały "Ruch"

2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2006 r. wynosi 28,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłka za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje "RUCH" S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 49,00 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą: kraje europejskie — 5,00 (kwart. 70,00), kraje pozaeuropejskie — 5,20 (kwar. 72,80). Pocztą priorytetową: kraje europejskie — 6,00 (kwart. 84,00), Ameryka Półn., Afryka — 6,70 (kwart. — 93,80), Ameryka Połud. i Środ., Azja — 7,80 (kwart. — 109,20), Australia — 10,00 (kwart. — 140,00). Wpłaty: Rada Programowa Tygodnika "Niwa", BPH PBK SA O/Białystok 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

BASOWISZCZA

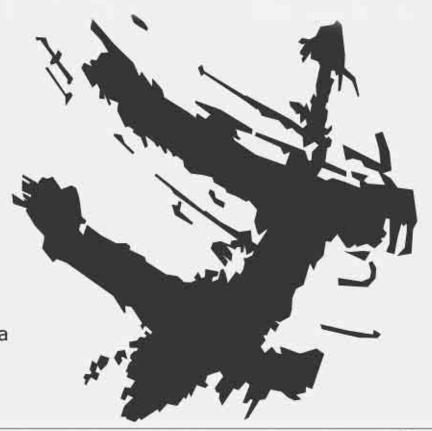
17-y festyval muzyki maladoj Bielarusi

21-22 lipienia 2006 Haradok

ZERO-85 KRAMA TROITSA N.R.M RIMA TAV. MAUZER DRUM ECSTASY SJEL IQ-48 NEURO DUBEL

Vialikaja konkursnaja prahrama i admyslovyja hosci!

www.basowiszcza.org

ORGANIZATOR: BIAŁORUSKIE ZRZESZENIE STUDENTÓW Czasopis Lacinka.org Studenty.by TYPE GAZETA INDEPENDENT HIBA ORACIA ONGO AKADERA

Адгаданка

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — афарызм Іва Андрыча.

1. яр	авая зб	ажына	на ко	рм ко	MRHO
= 22 _	_ 21	_ 23	_ 20 _	;	

- 2. перыядычнае адступленне мяжы мора = $68 _ 67 _ 79 _ 89 _$ 90 __;
- $3. ext{ херувім або серафім} = 52 ___ 51$ _ 50 __ 59 __;
- 4. калючае пустазелле = 33 __ 34 28 __ 32 __;
- $5. \text{ муж бабы} = 96 \__ 97 \__ 98 \__$
- 6. японская барацьба вольнага стылю = 17 __ 18 __ 16 __ 57 __
- 7. мастацкае адлюстраванне прадметаў пры дапамозе фарбаў = 46 47 __ 81 __ 82 __ 78 __ 80 __ 83
- 8. муж дачкі = $102 _ 106 _ 84$ 85 __;
- 9. старазапаветны прарок, настаўнік Елісея = 74 $3 \quad 4 \quad 73$
- 10. тонкі слой ледзяных крышталяў на ахалоджанай паверхні = 19 60 __ 24
- 11. зашклёная рама для абразоў _ 6 __ 103 __ 2 __ 1 _ 12. прамая тонкая палка = 65 _
- 99 __; 13. кармавая травяністая расліна сямейства бабовых = 94 __ 95 __ __ 111 ___ 70 ___ 72 ___ 101 ___;
- 14. трапічная расліна сямейства перцавых = $53 _ _ 54 _ 55 _ 56 _$
- 15. фанабэрыстасць, ганарыстасць 92 __ 93 __ 87 __;
- 16. перамяшчэнне, актыўная дзейнасць = 40 __ 39 __ 41 __;
- 17. важнае ўсходнеазіяцкае збожжа = 29 __ 30 __ 31 __;
- 18. раскідванне насення ў пад-

11 12 13 14 15 16 17 18 21 22 23 24 25 26 27 28 31 32 33 34 35 36 37 38	19 29 39 49	20 30 40 50
31 32 33 34 35 36 37 38	39	40
	49	50
41 42 43 44 45 46 47 48		30
51 52 53 54 55 56 57 58	59	60
61 62 63 64 65 66 67 68	69	70
71 72 73 74 75 76 77 78	79	80
81 82 83 84 85 86 87 88	89	90
91 92 93 94 95 96 97 98	99	100
101 102 103 104 105 106 107 108	109	110
111 112 113 114 115 116		

рыхтаваную глебу = 88 __ 76 __ 11 69 58;

19. буйная драпежная жывёліна сямейства кашэчых з паласатай шкурай = 112 __ 113 __ 110 __ 77 _ 20. выдатны венецыянскі жывапісец эпохі Адраджэння = 61 __ 71 44 __ 13 __ 14 __ 91 __; 21. мангольскі парламент = 116 115 __ 114 __ 104 __ 105 __; 22. дэкаратыўная расліна сямейства лілейных (*Tulipa*) = 35 ___ 36 _ __ 64 ____ 27 ____ 26 ____ 25 ____; 23. сабака, пяшчотна = 48 107

108 __ 109 __ 8 __ 7 __; 24. поўнае зацішша на моры = 37 __ 9 __ 10 __ 15 __ 45 __;

25. штат між Каларада і Невадай ровага розуму з пакупкамі! = 43 __ 38 __ 42 __.

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны • стрэчы, не забудзь аб працы. Інвекніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 23 нумара

Іўе, ногі, сіта, Яна, янот.

Рашэнне: Чаго не ясі, таго ў рот не нясі..

Кніжныя ўзнагароды высылаем: Мікалю Сазановічу з Навін-Вялікіх і Аляксандру Дабчынскаму • дзеш праз пару месяцаў! з Беластока.

16.07 - 22.07

Баран (21.03. — 19.04.) Час карысны для фліртаў, жарсцяў і прыгод. Знакамітая пара і на фінансавыя вырашэнні. Многа запалу і сілы на рэалізацыю нялёгкіх праектаў.

Бык (20.04. — **20.05.)** Чакае цябе асабліва жарсны раман, які можа кончыцца поўным правалам. У магчымага новага партнёра незавершаныя былыя справы. Вакацыйныя • планы як у калейдаскопе. Калі ты з 8-12.05. — не надта вер кіраўніку. • Настрой неблагі, горш са здароўем.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Адва-• га, самаўпэўненасць. Выдатна дамовішся з іншымі, а блізкіх пераканаеш да сваіх ідэй. 18-22.07. магчымыя фінансавыя памылкі, якія ў будучыні многа могуць цябе каштаваць. Інтэлектуальнае ажыўленне.

Рак (22.06. — 22.07.) Фартуна не падмане, але пакуль што не стаў на кар'еру. Да 18.07. будзеш мець ахвоту брацца за тое, на чым не разбіраешся. Ад 19.07. будзеш радасны, поўны гармоніі, можаш быць добрым негацыятарам і аформіць розныя справы сабе і іншым.

Леў (23.07. — **22.08.)** Творчы настрой, баявітасць, да таго расслабленасць, аптымізм. Твае поспехі будуць уражваць. Многа шчасця — да чаго дакранешся, тое заменіцца ў золата!

Дзева (23.08. — 22.09.) Вялікая самастойнасць, незалежнасць, самаўпэўненасць. Можаш пагаварыць з шэфам аб павышэнні. Увесь час ты нейкі меланхалічны; вазьмі сябе ў рукі! Інтарэсы ідуць з цяжкасцю, не шукай і не чакай хуткага прыбытку!

Шалі (23.09. — 22.10.) Шанцы на важныя знаёмствы, сяброўствы і раманы. Знакамітыя ідэі, умеласць весці паспяховыя перамовы. Няма спраў, з якімі не справішся!

Скарпіён (23.10. — 21.11.) З 21.07. максімальная канцэнтрацыя сіл, паспяховасць дзеянняў. Абудзяцца ў табе духоўныя патрэбы, пачнеш зглыбляць таемны бок жыцця. У рэалізацыі праектаў выкарыстаеш усе свае веды.

Стралец (22.11. — 21.12.) На працы шмат работы. Не паедзеш у падарожжа навокал свету, планы будуць больш сціплымі, адно толькі не бяры пазык! Самотныя Стральцы задумаюцца над жыццём у пары.

Казярог (22.12. — 19.01.) Вакацыйны настрой, лянівы і прыемны тэмп жыцця. Фінансава раз на ка-• ні, раз пад канём. Лепш не выбірайся за мяжу, бо можа гэта быць небяспечным. Не перасякай мяжы зда-

Вадалей (20.01. — 18.02.) Парт-(Ш) пёр можа абвінаваціць цябе ў неда-• хопе шчырасці і ангажавання; не паддавайся эмоцыям! Бегаючы на сустуючы, хутчэй страціш здаровы ро-• зум, чым будзеш мець прыбытак.

Рыбы (19.02. — 20.03.) Удалыя сустрэчы. Калі табе пакуль не спорылася ў каханні, "адаб'еш" сабе недахоп поспехаў. Затое на працы можаш крыху апусціцца, тое-сёе занядбаць. Добрыя адносіны дома. На працы шмат работы, ды вынікі мець бу-

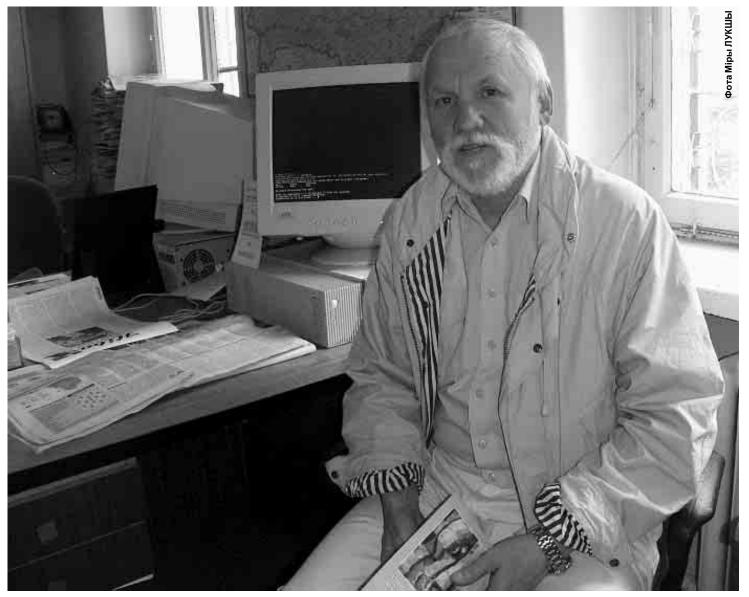
Агата АРЛЯНСКАЯ

Hiba ПРА АКРЭСЦІНА

ЗАПІСКІ З АКРЭСЦІІ

18.03.2006, 20.50:

Нічога пісаць не хочацца. Божа, памажы!

19.03.2006:

20.03.2006:

Няўжо пачуў мяне Ты, Божа?!! У 18.00 — на Плошчу!

31.03.2006:

дома. Бог пачуў мяне і... паслаў на

На Акрэсціна! Відаць было за што. У прынцыпе я быў гатовы да такога павароту. Недзе там, унутры, даўно смактала правакацыйная п'яўка: "Ну, калі ўжо цябе замятуць? Калі ўжо ты станеш нармалёвым, паўнавартасным апазіцыянерам?" На табе. Самі ў рукі прыйшлі і здаліся.

Нават да плошчы не дайшлі. Гарбату з кавай людзям не данеслі. З сабою і для сябе атрымалася.

I добра, што так. Не шкадую, бо надзеі стала больш. З Людзьмі сядзеў, не з бадыллем!

9.04.2006:

Падчас адсідкі тое-сёе занатаваў. Ахоўнік, недзе на трэція суткі, зрабіўся "нашым" і пачаў "садзейнічаць". Запальнічку хлопцам аддаў сваю, бо прыкурваць не было чым. Па-

перы прынёс! Ды не абы-якой, а пратаколы для асуджаных.

Цяпер вось мушу перапісаць усё ў свой дзённік, бо многае пісалася на каленях, да таго ж на розных шматках паперы, каб было "па гарачых слядах".

Для пачатку згадаю, ужо стаўшыя Гісторыяй, 19-25 Сакавіка.

19-га чакаў я вечара з нецярпеннем Сёння а палове першай быў ужо і трывогаю. Папярэднія сядзенні ў штабе М. нічога яснага не давалі. Усе былі як бы паралізаваныя жаданнем перамогі і прадчуваннем таго, што людзей выйдзе няшмат. Але пра гэта не хацелася ўголас гаварыць, мо, каб не сурочыць? Прынамсі мне так здавалася.

> 19.00: Я-н, які сеў у машыну і паехаў да В-і, завярнуў на Кастрычніцкую і дрыжачым ад хвалявання голасам распавёў па тэлефоне, што на плошчы ўжо многа людзей, а міліцыі няма. (?) Гэта была навіна, якой зусім не чакалася. Папярэднія "радыётэлежахі" ніяк не прагназавалі адсутнасці сілавікоў.

> Сапраўды, па дарозе да плошчы, мы з Уладзем Кішкурнам, не сустрэлі ніякіх знакаў сілы, акром двух-трох дэпээшнікаў. Люд віраваў. Там, на пляцы, ды і ў парку, каля Купалаўскага, хваляваліся бел-чырвона-белыя сцягі на доўгіх вудзільнах. Сэрца ка

лацілася ад прадчування амаль што рэлігійнага, даўно забытага, але такога жаданага дзейства.

Выцягнуўшы з кішэні, прызапашаную яшчэ з кіеўскага майдану дудзёлку, я зароў ёю, напалохаўшы мінакоў, якія ішлі побач. О, калі б такіх дудзёлак ды з паўсотні! Я дудзеў з такой асалодаю, што не заўважыў, як разбалеліся ўсе мае цягліцы. Што значыць без пастаяннай трэніроўкі? Не хапала толькі сцяга. Напярэдадні я ўсе свае аддаў Я-ну і вось цяпер тэлефон маўчаў, ці то ад таго, што ўсё адключылі, ці то ад таго, што аператары не маглі ўсіх адразу прыняць. Нехта прапанаваў мне "Белсел" і я папрасіў Я-на прывезці сцягі. Але дарэмна. Едучы на пляц, ён выцягнуў з салона аўто самы вялікі і насіўся з ім ад Круглай да Цэнтра, аж пакуль яго ўсё-ткі не спынілі. Абыйшлося тым, што сцяг разарвалі, але па швох.

Чакалі М. Народ, здавалася паціху стаў разыходзіцца. Каля калонаў прафсаюза народу набілася процьма; там нашыя нешта прамаўлялі ў "мацюгальнік". За дваццаць метраў нічога не было чуваць — людзі шчыльна загарадзілі гук сваімі целамі. Холадна. З'яўляецца мацнейшая тэхніка, але і яна не прабівае нават да сярэЗаслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, тэатральны рэжысёр Валеры Мазынскі нарадзіўся 20 лютага 1947 года ў вёсцы Вялікае Стахава, што пад Барысавам. Спачатку атрымаў адукацыю будаўніка, а потым скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Шмат гадоў працаваў галоўным рэжысёрам Беларускага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, быў ініцыятарам арганізацыі дзяржаўнага тэатра "Лялька" ў Віцебску. На пачатку 1990-х гадоў стаў заснавальнікам і мастацкім кіраўніком тэатра "Вольная сцэна". Пасля звальнення з тэатра працаваў вартаўніком і вахцёрам, летам будуе лецішчы. Дзейнічаў у кампаніі вылучэння кандыдатам на прэзідэнта Аляксандра Мілінкевіча.

Дзённік Валерыя Мазынскага друкуецца ўпершыню. Мінула ўжо больш за ста дзён ад гераічных падзеяў на вуліцах і ў турмах Мінска. Але варта вярнуцца да атмасферы таго часу.

дзіны пляца. Надвор'є робіцца зусім зімовым. Раптам налятае страшэнная віхура. Снежная заслона ахінула ўсё навокал, закруціла, завярцела з такой сілаю, што падумалася аб д'ябальскім удзеле, аб яго нежаданні выпусціць уладу са сваіх рук. Чуюцца галасы, што гэта ЁН запусціў нейкую машыну ў Драздах.

Аднак віхура шалела зусім нядоўга. Праз хвілін 15-20 усё сціхла, і адразу пацяплела. Прывезлі яшчэ гуку але мае "галашэнні" да кіраўнікоў, што трэба натоўп адсунуць, што трэба ім увогуле кіраваць, разбіваліся аб прафсаюзныя калоны ды разносіліся ветрам. Усе былі ў нейкай эйфарыі і неслі ў мікрафон свае эмоцыі, у якіх мала адчувалася здаровага сэнсу. Што далей? Людзі на пляцы чакалі плана дзеянняў, а ім з дынамікаў несліся заклінанні ды "ганьба" д'яблу. Ніхто не ведаў, што рабіць з тымі людзьмі, што стаялі на плошчы. Яшчэ на штабе гаварылі пра 2 варыянты (многа людзей і мала людзей). Але што такое многа?..

Плошча малела на вачах. Было холадна. Нарэшце прынята рашэнне ісці на Плошчу Перамогі. Да самога помніка мы не пайшлі, а пастаяўшы

[працяг 🖝 **II**]

каля прыпынку, селі ў "сотку" і паехалі дамоў. Аўтобус роў "Жыве Беларусь!", "Жыве кантралёр!" і г.д. Смех, жарты. Пе-ра-мо-га! Калі б?

20.03.2006:

Дзень тлумны, нервовы. Чаканне вечара. На плошчы людзі віруюць, але дзень працоўны. Сёння вяртаюцца студэнты. Моладзь, моладзь... Рыхтуем з Уладзем сцягі. Задзейнічалі мастакоў, працуем з натхненнем. Нарэшце вечарэе. Ідзем да плошчы. Спецмашыны туляцца па завуголлях, але на плошчу не лезуць. Ціхуноў многа. Ва ўсіх за вушамі дроцікі.

Уладзя не паспеў выгрузіць наш рыштунак, як да машыны ўжо пруць. Ледзь выхапілі планшэты ды сцягі і... у натоўп. А яго захамуталі ды папёрлі ў Цэнтральны РАУС. Тэлефаную. Абшукваюць, — кажа, ды яшчэ з відэакамерай, але ў мяне тут нічога няма! Праз паўгадзіны ён ізноў на плошчы. Плакаты раздалі і тыя паплылі над людскім морам. З'явіўся Васіль з хлопцамі. Да калонаў, адкуль прамаўляюць, я сёння не іду, выступоўцаў хапае і без мяне. На плошчы пачалі ставіць намёты. 6-8,10... Відаць іх не было, толькі на словах перадавалі: 12... 15. Людзі прыходзілі і прыходзілі. Холадна. Вырашылі з Уладзем ісці дадому, цяплей апрануцца ды яды ўзяць, гарбаты, кавы. Стаяць будзем ноч. Ішлі ўзрушаныя. Напруга адчувалася неймаверная.

Недзе пасля дзесяці ізноў выправіліся на пляц. Гэтым разам Уладзя паставіў машыну каля майго дома. З сабою прыхапіў свайго жыльца Сяргея Лугіна. У таго ў руках былі торбы.

Перасякаючы пляц Волі, заўважаем на вуглу, каля аблвыканкама, двух амапаўцаў. У чорным, з нейкімі дзяжкамі на лытках... накаленнікі. Кругом незвычайна пуста. Ідзем. Мы ідзем на плошчу! Гэтыя двое пераразаюць нам дарогу, аднекуль, з-пад "саркафагу" імкнецца да нас трэці. Высокія, крэпкія хлопцы. "Куда ідзёце?" — "Па справах", адказваем. "Што ў сумках?" — і адразу туды носам. Некаму па рацыі: "Здзесь у ніх тэрмосы... бутэрброды". Чуем з рацыі: "Забірайце!" Мы заартачыліся. "Ідзёмце с намі!" Іх трое, вышкаленыя, спакойныя, самаўпэўненыя. Наводдаль стаіць міліцэйскі аўтобус. "Не хаціце па-харошэму, будзем па-плахому!" — пачалі паціху падштурхоўваць. "Што ж, — кажу, — хлопцы, пайшлі, іх яшчэ, вунь поўны аўтобус". Вядуць. Вугал плошчы, што праглядаецца, амаль пусты, толькі амапаўцы, як пвікі панатыканыя.

Вядуць у аўтобус. Здаюць міліцыянтам. Ужо шэрым. Іх там чалавек сем. Адразу забіраюць пашпарты, адбіраюць тэлефоны. Вось табе на! Тут ужо Сяргей Міхноў! Збоч ад яго немаладая ўжо пара. Як потым высветліцца, гэта Мікалай Мікалаевіч Тоўсцік з жоначкай. Ужо весялей! Раптам двое міліцыянтаў кідаюцца да Сяргея М., але ён паспявае крыкнуць: "Мяне забралі!" Вырвалі тэлефон і чуць не далі ў морду. "Казлы, — сказаў Сяргей, — другую мабілу забралі".

Паехалі. Куды? На Акрэсціна?

Першыя суткі. Ноч.

Ну так, на Акрэсціна. Завозяць у двор. Тут ужо некалькі такіх жа аўтобусаў. Дык вось дзе логава мянтоў. На кожнага з нас па шэраму. Вось дык увага-павага. Прыводзяць па аднаму. Запісваюць. Адбіраюць перш-наперш дзягу, гадзіннік, шапку, прымушаюць выцягнуць шнуркі. Забіраюць усё пад-

чыстую, нават саплівую насоўку і тую адабраў, руплівец. Настрой у нас асцярожна-забаўляльны. Сяргей Міхноў паводзіць сябе як былы зэк і абсалютна не цырымоніцца з гэтымі папіхайламі. "Стаяць! Рукі назад! Ліцом к сцене!"

"Мордай ліца", — папраўляе мянта Сяргей. Другі Сяргей сцішыўся, глядзіць на ўсё гэта шырокімі вачыма з-пад акуляраў. Добра, што побач Кішкурна, таксама сядзелец са стажам. Смялей пачуваюся з імі. Перапісалі рэчы, павялі ў камеры. Сунулі мяне аднаго ў стадолу. А холадна! Горш, чым на вуліцы. Два здаравенныя двухпавярусныя ложкі, з жалезнымі рэбрамі па баках. Нейкае седала, падобнае на прыступкі для хора. А што, калі нас тут будзе чалавек дваццаць?.. Але пакуль я адзін. Пасядзеў, пахадзіў, панюхаў, як той кот новае жытло. Паскудна! Каб хоць каго яшчэ падсялілі. Недзе ўжо сярэдзіна ночы. Лёг на голыя дошкі, думаў, што прысну трохі. Холадна, мулка, самотна...

Стук-грук, лясь-бразь! Дзверы адчыняюцца. "Мазынскі? На выхад!" У калідоры поўна міліцыі. Вядуць праз гэтую шэрую масу, потым па лесвіцы, потым ізноў калідор... Упіхнулі ў белы пакой-камеру. О! Кіно здымаць будуць. На штатыве "Рапаsonic". Абшарпаны, падрапаны. Відаць, што папрацаваў на славу "Ацечаству". На белай сцяне нейкая рэечка. Усё як у крымінальнай хроніцы, ці бандыцкім "серыяле". Дый не фота, а кіно. Прагр-рэс!

Ставяць мае ногі да рэечкі-выступа. "Будзеце гаварыць громка на маі вапросы!" — гэта аператар. Класічная пабудова фразы. Як у БТ-тэлевізіі. Усе ў Бацьку.

"Паверніцеся ўлева... управа... фамілія... адрэс... гдзе радзіліся..." Потым хлопцы растлумачаць, што гэтак яны пісалі мой голас. Відаць тут нараджалася версія "крічал антіпрезідентскіе лозунгі". Сяргей М. потым скажа, што ён увогуле маўчаў. Так і пісалі, як нямога. Што значыць вопыт!

Ізноў на калідор. "Стой! Ліцом к сцене!" Другі кабінет-камера. Тут ужо так званы следчы. Падаў папярэдне напісаны пратакол. "Был на плошчадзі, махал рукамі, не подчынялся…"

- Я не згодны з напісаным. Гэта няпраўда!
  - Но вы ознакомілісь?
  - Ну і што?
  - Падпішыце!
  - Нічога я не буду падпісваць!
- А вы напішыце, што азнакомілісь, но не сагласны,— раптам падказаў ён. Купіў, падла!

Я напісаў, падпісаў... чорт з вамі ўсімі. Павялі. Ужо ўсё да фені. Нават тая гадзенькая трывожнасць, якая, відаць, пасяляецца ўнутры "ўпершыню турэмназняволенага", прайшла.

Хачу спаць!!!

Ізноў прывялі ў пустую камеру. Толькі тут ужо тры ложкі. І дзверцы ёсць перад унітазам. Няўжо буду адзін? Сволачы!!! Палезлі ўсялякія паскудныя думкі, ды і тыя раяцца, ірвуцца, зачапіцца ім няма за што. Трэба заняцца аўтатрэнінгам, а то калі яшчэ такая лафа выпадзе. Буду лічыць да... трох, а мо і да... чатырох, а там ужо і раніца... Успомнілася раптам гэтая хохма з чарговага расійскага "зеркала".

Стук-грук! Хрась-бразь! Чаму тут такія шумныя дзверы? Відаць, каб уздзейнічаць псіхалагічна.

"Мазынскі! На выхад!" Ізноў вядуць

па калідоры... потым, здаецца, па вуліцы. Усё зблыталася, перамяшалася. Ізноў калідор. Многа нашых!!! Адразу стала лёгка і сон як рукой зняло.

Шэрагам заводзяць у камеру. Нас многа, а камера... ну ўдвая меншая чым тая, дзе я толькі што быў.

Нас 13... ці то 14? О! Гэтыя лічбы яшчэ нас пацешаць.

Нары! А дакладней "сцэна" з падгалоўем. А "залі" няма. Толькі вось праход вакол гэтай сцэны з трох бакоў. Злева ад дзвярэй клязэта, але толькі з перагародкай ад умывальніка (унёсак Валерыя Шчукіна ў турэмны дабрабыт). Вадзіца толькі сцюдзёная. Два вокны насупраць — закратаваныя і шкло рыфлёнае, нічога не відаць. Ат! Затое нас многа! Аўтатрэнінг адмяняецца.

Нехта загаварыў пра яду. Рогат! Пачалі крычаць міліцыянту. Дзіва! Спрацавала. Нешта елі. Кашу? Ці капусту ў вадзе? Не памятаю. Усё зблыталася. А ў вакенцах шарэла. Сталі ўкладвацца. Не памяшчаемся. Усе — на правы бок! Потым, дамаўляемся, па камандзе, на левы. Але хто будзе камандаваць? Спішваемся...

Дзень першы!

А дзень, не ноч. Хрась-бразь. Пераклічка. Сёння будуць суды. Кожнаму з нас мусяць даць "срок". Кормяць. Каша. Здаецца, сечка. Люблю кашы! Але ж гэта нейкае цеста. Хоць ты ёю парэпаныя сцены замазвай, ці чорна-залацісты кут над парашай, які выдзяляе сцёкі з верхняга паверха.

Міскі "ляменевыя", лыжкі — таксама. А ўжо кружкі, дык яшчэ і без ручак. Усё як некалі ў... дзяцінстве. Ці даўно тое было? Тур-рма народаў!

Ад гэтай кармёшкі захацелася есці. Прашу мянта аддаць маю каву, гарбату, няхай і схаладнелыя. І сала там. Парэзанае, з часнаком ляжалае, з нарачанскім хлебам, таксама ўжо парэзаным. Нёс людцам, а цяпер во... мільтоны зжаруць!

Усе ў чаканні: куды павязуць? Відаць у цэнтральны, бралі ж там. Побач са мною прыгожы маладзён. 3 вельмі прыгожым голасам. Чуюцца нізкія абэртоны. Замілаванне для майго рэжысёрскага вуха. Гэта Іван. Мік. Мік. учора яшчэ (не, ужо сёння зранку) угледзеў гэтага хлапца сярод сядзельцаў і кінуўся да яго: "О, Іван! І ты тут?!" А гэты хлапец некалі быў лукашэнкаўскім стыпендыятам. Пацалаваны Богам Музыка. Піяніст. Вось табе! Вось табе Лука недалужны! Талент не з табою, а з намі, тут, на Акрэсціна! Праўда, у яго неўзабаве конкурс у Польшчы. Шкада, не паспее. Будзем берагчы Іванавы рукі. (Потым, ужо пасля адсідкі, мы з ім сустрэнемся ізноў перад акрэсцінскай брамаю, куды ен, як 1 я, прыйдзе сустракаць нашых "пятнаццацісутачнікаў". I тады ён запросіць нас на свой канцэрт. І мы прыйдзем!) А цяпер мы, так бы мовіць, прыціраемся на музычнай глебе.

Хрась-бразь. Заскрыгатаў ключ у замку. Відаць, ужо сцёрся ад доўгай работы.

Уціскаецца ахоўнік. Прапаршчык. Малады, цыбаты, са свежа падстрыжанай патыліцай. Адным словам — прапар!

Тут мне ўспомнілася адна смешная гісторыя, якая адбылася некалі падчас гастроляў Коласаўскага тэатра ў горадзе Львове.

Перад нашым вячэрнім спектаклем у тэатры Занькавецкай, пасля нейкага ўрачыстага пасяджэння, рабочыя прыбіралі сцэну ад розных там сцягоў, транспарантаў. Ну, а нашыя, каб было хутчэй, дапамагалі. Нарэшце сцэна пустая. Раптам прыбягае ўкраінец і ўсхвалявана пытаецца: "Хлопцы! Вы тут прапорів нэ бачілы?" Нашы пераглядваюцца, ціскаюць плячыма. Потым адзін схамянуўся: "А-а-а, ды пайшлі, пайшлі на вуліцу". Мы зарагаталі, а ён: "Ну стаялі ж яны... у пачотнам карауле, с карабінамі!"

Дык вось гэты прапар пачынае нас лічыць: "... 11, 12, 13. ... 11, 12, 13, 14... Так вас трінадцаць ілі четырнадцаць?" А мы ўвесь час рухаемся па нашай "сцэне". Хто ляжыць, хто ўстае. Ён так нас і не палічыў. Ну і назвалі мы яго "13-14".

Калі ўжо нас павязуць? Той-сёй заходзіць "на клязэту". З гэтым мерапрыемствам — праблема. Адчуваецца няёмкасць. Было б лягчэй, каб хоць нехта пажартаваў. Усё ж відаць і чуваць... Не прыцёрліся яшчэ. Так і ёсць. Інтэлігенцыя сраная!

Недзе апоўдні пачалі забіраць у суды. Аўтобусамі, з зацемненымі шыбамі, цэлай кавалькадаю папёрлі некуды ў бок вуліцы Сямашкі. Я і не ведаў, што там ёсць гэткі "Дом Правосудия".

Ізноў канвой на кожнага. Разлучылі, адарвалі ад мяне Уладзю. Па 2-3 чалавекі ў каталажкі пазапіхвалі. Сапраўды месца тут толькі кату. Я, Мік. Мік., Сяргей Міхноў ды яшчэ адзін хлапец, у бетонным закабаі, дзе стаць і то дваім. І колер — белы. Зверху невялічкая адтуліна. Праз пяць хвілін — душна... "Паскудства, брат і не пытайся".

Вышморгваюць па аднаму. Павялі Сяргея. Потым хлапца. Не памятаю як яго клічуць. Мо калі сам адазвецца.

Дзе там Уладзя? З аўтобуса нас раздзялілі. А Сяргея Лугіна калі з намі не стала? Ноччу, калі ён прасіў доктара? Не, яшчэ раніцай быў. Здаецца, сышоў да ад'езду. Захварэў. Гарэў увесь. Відаць, адвезлі ў лякарню.

Хрась-бразь. І тут такія ж дзверы. "Мазынскі! На выхад!" Душна ў маім зялёным пухавіку, але бяру яго з сабой. На калідоры многа паветра. Адразу лягчэй.

Вядуць на чацвёрты паверх. Поўная абыякавасць. Канваір не падганяе. Судовая зала чыстая, светлая, са сцэнаю і трыбунаю. Вялізны герб вялізны сцяг — прапор, як сказаў бы ўкраінец. На сцэне, за сталом вялікае крэсла. Для караля... ці... каралевы? Зараз пачнецца дзея. Дзея ў "Доме Справядлівасці". Што гэта будзе? Драма? Трагедыя? Не! На гэта не цягне. Ужо не цягне. Што ж застаецца? Камедыя, фарс, цырк... Мяне пхаюць за краты. Самыя сапраўдныя, не тэатральныя. І я ж сапраўдны, не тэатральны. Але ўжо як малпа! У звярынцы.

Кладу куртку каля сябе, балазе месца для яе якраз хапае. Канваір побач, але з таго боку, таксама ж "за кратамі". Заходзіць дзяўчо. Нягеглае, з караценькімі ножкамі. Бляклым голасам выціскае: "Встаць, суд ідзёт!" Устаю. Заходзіць жанчынасуддзя і мужчына, які сядае на лаўку перад маёй клеткай.

"Суд... такога-сякога раёна..." Не памятаю ні назвы суда, ні прозвішча суддзі, бо ўсё праз губу. Нешта скаланулася ўва мне, стала брыдкім, паскудным. Божухна! Гэта ж не мяне, а іх трэба сюды садзіць. Гэта яны сабачыя сыны і дочкі! Супакойваю сябе, бяру ў рукі і вырашаю трымацца па мажлівасці годна. Што мне перад імі?..

- Вы согласны с обвіненіем?
- He!
- Что не так?

- Усё не так!
- Вы не выражалісь матом? Не крічалі "Жівёт Беларусь?"

Ну, не магу я ёй растлумачыць, што ўва мне даўно пасялілася і жыве, і будзе жыць да апошняга майго ўздыху, ціхая мелодыя, якая завецца "Люблю Беларусь". Люблю, аж да болю пад сэрцам, калі дастаткова драбнюткай асацыяцыі, каб вочы зашчыміла слязою. Гэтае адчуванне вярнулася да мяне ізноў з тых, цяпер ужо далёкіх васьмідзесятых, калі мы працавалі над "Кастусём Каліноўскім". "Каго любіш?" — "Люблю Беларусь!" — "То ўзаемна!!!" Караліна і Кастусь. Галя Дзягілева і Валодзя Куляшоў. І Валодзя Караткевіч! I самае істотнае, самае сутнаснае гэта не "ШТО" любіш, а "КАГО"!

Тады гэтыя словы былі яшчэ словамі з п'есы Караткевіча, а вось цяпер...

Мне хацелася і гэтай суддзі, і тым следчым гаварыць усю чыстую праўду. Не прыдумваць. А яны, відаць, думалі, што я баюся, а таму не пацвярджаю іхнія абвінавачванні, якія былі аднолькавымі для ўсіх схопленых, пабітых і арыштаваных. «Крічал "Жывёт Беларусь!"» Я ціха прамаўляў, як малітву! Ім недалужным няўцям, калі ў табе ўнутры гучыць вечная мелодыя, гучыць ціха і няспынна, як дыханне паветрам.

- Есць свідетелі, каторые...
- Я хачу iх паслухаць...
- Суд об'являет перерыв.

Мяне ізноў вядуць уніз, на першы паверх. Уніз лягчэй, чым уверх. Намнога лягчэй.

У каталажцы Мік. Мік. Яго таксама валэндаюць. Тут жа і Сяргей М. Ён бачыўся з жонкаю. Знайшла яго ўсё-ткі. Але перадачу аддаць не дазво-

лілі. Хрась-бразь! Ізноў нас развялі. Праз колькі часу падымаюся наверх. Куртку пакідаю ў камеры, бо ўсё роўна вяртацца, але гэтая акалічнасць саслужыць мне.

Встаць! Суд ідзёт!

Чалавек, які сядзіць перада мною адвакат. На пачатку суда суддзя запыталася, ці маю якіх просьбаў.

- Хачу адваката, сказаў я.
- А он перед вамі, парыравала яна. Мы там, унізе, дагаворваліся на свайго, з "Вясны", а тут я неяк адразу згадзіўся на гэтага. Мо ад таго, што ён хуценька ўстаў і добразычліва глянуў на мяне?

Выклікаюць сведкаў. Заходзіць нейкі дохленькі міліцыянт. Гэткія швэндаюцца ў нас на падворку па два-тры чалавекі. На іх форма заўсёды вісіць як на шкілетах.

- Предупреждаю, что вы должны говоріць правду... Вы арестовывалі этого человека?
- не міргнуўшы вокам, кажа той.
  - Где, во сколько?
- Іх было чэлавек сем ілі дажэ восем... Ані шлі на плошчадзь і крычалі "Жыве Беларусь!" Махалі рукамі.
  - Где, конкретно?
  - Ну там вот... На переходзе...
- Это так было? гэта ўжо да мяне

Я глядзеў на гэтае "чуда" ў форме, на гэтую цётку ў шэкспіраўскім крэсле і ніяк не мог уцяміць, як быць далей.

- Это так было? яна вельмі сур'ёзна іграла сваю ролю.
- Не! Не так! мне зусім не хацелася гаварыць.
- Спасібо! Прыгласіце следуюшчева.

Увайшоў "следуюшчый". Гэткі ж!

Далей — болей.

- Он шол адзін, махал рукамі... Адвакат просіць слова.
- А што было ў нево в руках? пытаецца.
- Ну... это, флагі там... он крычал порочашчые нашэго любімава прэзідзента слова. Эта... Как ево... "Жыве Беларусь!"

Яшчэ перад запрашэннем сведкаў я шчыра расказаў суддзі як і дзе нас затрымалі, што было ў нас у руках, маіх, Уладзі і Сяргея Л.

- Адвакат раптам запытаў у чым быў я апрануты.
- В куртку, сказаў менцік, прыкідваючы сваёй звілінай маю апранаху. Куртка засталася ў камеры, якую бачыла (не магла не бачыць) суддзя.
  - В какую, не сунімаўся адвакат.
- Да вот в такую... тут ён разгубіўся і стаў паглядваць то на мяне, то на суддзю. — Ну, такая... кожанная, раптам вякнуў ён. Мне стала весе-
- А цвета какова, упарта дапытваў адвакат. У гэтую хвіліну я яго ўжо любіў.
- Карычневава, ляпнуў "блюсьціцель" закону.
- Ну харашо, харашо, рэзка абарвала суддзя, але адвакат стаў гаварыць, што ўсё не стыкуецца, што верыць мне, такому сталаму і паважнаму чалавеку, і што мяне трэба адпусціць. Ува мне шавяльнулася мярзотненькая надзея, што я зараз выйду з нашага, беларускага "Дома Правасудзія" на волю, з годна паднятай галавою.
- 10 сутак! грукнула малатком суддзя і хуценька выслізнула за дзверы. Адвакат паціснуў плячыма і таксама выйшаў.
- На выхад! скамандаваў канваір. Стала лёгка, свабодна і ясна!

Назад везлі гэтак жа, але каманды нашы паблыталі. Уладзі з намі не было. Анатоль Лябедзька, Мік. Мік., Сяргей Міхноў, Змітрок Федаровіч з Камянца, Аляксей Скуратовіч з аховы, Аляксей Кез, Дзяніс Шэлег, Лявон Маліноўскі, Аляксей Валяеў — самы малады, 19 год, Алег Гаўрылаў — рускі хлопец з Салігорска, Міколка Мяцельскі — бунтаўнік-гарачка, Андрэй Корзун — удумлівы "кашлюн", Андрэй Сцяпанаў, ну і я. Вось і ўся каманда, якая склалася ў камеры № 4, пасля яшчэ аднаго перапісу рэчаў і бразгання чарговых дзвярэй.

Пачынаюцца будзённыя праблемы сядзельцаў. Ні табе мыла, ні табе пасты са шчоткаю, ні ручніка. Сала не аддаюць, кава з гарбатаю, відаць ужо скіслі.

Патрабуем тэлефанаванняў блізкім. Цішыня! Нават на пытанне: якая гадзіна? — маўчанне. А на калідоры чуецца ўвесь час рух. Праз шчыліну ў дзвярах бачны хлопцы і дзяўчаты, якія стаяць тварам да процілеглай сцяны. Святло ў такія моманты на калідоры будзе выключацца. Пытаемся: хто такія?, дзе ўзялі? Усіх узялі каля пляца, ці на падыходзе да яго.

Ізноў патрабуем тэлефанаванняў. Маўчаць!

Раптам, недзе пад вечар, нас выганяюць на калідор. Ставяць уздоўж сценаў. Новая фігура з'явілася сярод шэрых міліцыянтаў. Цывільны. Ходзіць паўз нас, углядаецца. Нешта здарылася.

- Давайце! ківае цывільны мянтам. Двое ці нават трое пачынаюць абшукваць нас.
- Рукі! і б'е пад локці, затым па баках, спераду, ззаду, нагавіцы...
  - У каво целефон? раптам вы-

дае цывільны.

- Дык усе ж пазабіралі, пачынаецца ўсеагульнае абурэнне. Загналі назад. Мы з Мік. Мік. у недаўменні. Моладзь падазрона сцішылася. Баім паціху байкі, анекдоты. Вечар у закратаваных акенцах неўзабаве перайшоў у ноч. Раптам бразгаюць дзверы, ключ ліхаманкава круціцца ў здзічэлым замку.
- Все на карыдор! ізноў той жа цывільны (гэбэшнік!). Нервова падыходзіць да Аляксея Скуратовіча. Два міліцыянты хуценька заходзяць у камеру і пачынаюць там перакідваць нашы шмоткі.
- Скуратовіч! Гдзе целефон? Аляксей спакойна разводзіць рукамі. Занадта нешта спакойна. А-а, вось яно што. А мы старыя пні і не здагадаліся. Што зробіш. Яны не мы. Іх на мякіне не правядзеш.
- Няма ў мяне тэлефона, шукайце! Ізноў усіх абшукваюць. Гэта пачынае нас весяліць. Калі мянцяра запусціў руку мне паміж ног, я заекатаў на ўвесь калідор. Той як апараны адскочыў і сутаргава паглядаючы то на мяне, то на цывільнага, прамямліў: "Чэво эта он?"
- Шчыкоткі баюся**,** кажу. Чаго ў яйцы лезеш? Асцярожней трэба.

Цывільны крутануўся і пайшоў па калідоры. Ізноў заганяюць у камеру. "Скуратовіч! На выхад!" Ну вось, пачынаецца. Хаця б не білі.

— Ну, вы і даеце, хлопцы, — ціха выгукнуў Мік. Мік. А мы во думалі, чаго яны там шушукаюцца? Не здагадваліся.

Вяртаецца Аляксей.

— Усё нармальна, засеклі, калі я на хатні званіў.

Ён палез за вугал нараў, пакорпаўся там нейкую хвіліну і выцягнуў скрутак. Ну так! Тэлефон! Во басяк! Не аддаў, пранёс. Хлопцы сцішана рагаталі, а мы, старыя, расчуленыя ўсё ж ківалі галовамі.

Пачалася гульня з тэлефанаваннем. Цяпер мы аджылі. Хлопцы башкавітыя, адзін Кез чаго варты ў камп'ютэрных справах. Вось і адшукалі магчымасці не быць запеленгаванымі. Усім хацелася звякнуць туды, на Свабоду, на Волю. Хаця вось тут вось, у гэтай камеры, на гэтых вось нарах, я пачуваюся намнога вальней, чым там, дома, калі кожную раніцу мушу выглядаць у акно, на свой кавалак праспекта Пабедзіцелей-Машэрава. Там я ў эміграцыі, а тут...

Прынеслі нарэшце дзве перадачы (далей — "дачкі"), Міхнову і Лябедзьку. Гэта было нешта! Усеагульнае свята сядзельцаў. Кожную рэч, кожны прадукт разглядалі як тубыльцы з дзікага краю.

Навіна з волі — Кішкурна атрымаў... 1-я суткі??? Во падла! І як ён выкруціўся? Гэ-бэш-нік!!!

Пішам з Анатолем нашы патрабаванні да турэмнага начальства.

Даваць магчымасць тэлефанаваць родным.

Аддаваць "дачкі" ўсім, каму прынеслі. (Складуюць іх ці што?) Памыцца ў душы.

Наведаць вуліцу (прагуляцца) і...

бібліятэку. (?) Забраць смецце з камеры...

Перадаем паперку ў дзірку. Рэакцыя — нуль.

3-я суткі:

Раніца. Хрась-бразь. Дзверы адчыняюцца. Пераклічка.

Валяеў!.. Маўчок. Мы трымаем байкот. — Валяеў!!!

Хрась-бразь, дзверы зачыніліся. Праз хвілін трыццаць — шоргат ключа. Прапаноўваюць патэлефанаваць. Усеагульнае шавяленне. Першая перамога нашай салідарнасці. Мент сам піша нумары тэлефонаў, бо будзе сам гэта рабіць за нас. Чорт з ім, няхай забаўляецца.

– Кез! На выхад! Перадача! Шэлег! Перадача!..

Плястыкавыя торбы запаўняюць увесь праход камеры. Ляснуўся аўтатрэнінг, а цяпер во і спадзяванне на пахулзенне.

Цячэ са столі. Капае на нары. Грукаем.

- Скажыце спасіба, што не плаваеце...

Патрабуем "жаласную" кнігу. Будзем пісаць скаргі. А каму гэта трэба? Правільна — нікому. Прапар замітусіўся, выскачыў, ляснуўшы дзвярыма. "Ур-рр-од!!!" — атрымаў у спіну і яшчэ некалькі словаў з рускай. Мік. Мік. робіць заўвагу і атрымлівае прабачэнні. Усё як у прыстойным грамадстве. Сядзім жа ў цэнтры Еўропы?!

Ізноў рух на калідоры. Прыгналі новую партыю арыштаваных. Перагукваемся.

- Дзе ўзялі?
- B пi...де!

Разумеем, хто стаіць за дзвярыма.

- Ур-род, підар, — ну і г. д. Мік. Мік. на гэты раз маўчыць.

4-я суткі:

Не ўсе нашы патрабаванні выконваюцца. Смецце не забралі. Адмаўляемся браць яду. Смецце забіраюць. Даюць, нарэшце анучу, венік. Паўз усю сцяну — торбы, торбы... Харчоў удосталь, ды яшчэ якіх! Але кашу мусяць усе есці. Старых трэба слухацца.

Бліжэй да поўдня чуем мноства галасоў на вуліцы. Каб жа не гэты белы мур, перад вакенцамі, мо штосьці б убачылі... Збіваемся перад форткамі. "Ра-зам! Ра-зам! Гань-ба! Жы-ве Беларусь!" Вырашаем далучыцца. Фортка вузкая, дый адчынена не ў той бок, але мы апантана равём: "ЖЫ-ВЕ БЕ-ЛА-РУСЬ!!!" Чакаем паўзы на вуліцы і ізноў равём. Тры разы. Пяць разоў... На калідоры грукат. Кладземся на нары. Сэрца амаль што не выскоквае ад узбуджэння. Усеагульная еднасць! Да нас ніхто не прэцца і мы ізноў каля вокан. Уся гэтая пераклічка вуліцы і турмы доўжыцца каля гадзіны. Перамаўляемся з сядзельцамі камеры № 4. Там "кіруе" Ал. Янукевіч. Па вентыляцыйнай шахце чуваць вельмі добра. У іх вокны забітыя цвікамі, але яны равуць таксама. Сонейка! Яркае веснавое сонейка. Па сцяне паўзе прамень, гэта наш цыферблат.

Чакаем усё ж унутрыкалідорнай рэакцыі. Пакуль ціха. Раптам з вуліцы даносіцца шум магутных рухавікоў. Што там? Крыкі "фашысты!" Відаць, грузавікамі блакуюць людзей? Што ж там такое??? Хапун! І тут? Крыкі цішэюць, але цяпер ужо даносяцца праз калідор. Цягнуць людзей у двор? Настрой паскудны.

Прыблізна каля 17-й. Ізноў гудзёж грузавікоў, крыкі. Мы — ля вакон. Равём!

Недзе каля 19-й. Хвалі натоўпу. Даюць вячэру. На храна яна нам... Грэчка, катлета. Булён, ці як яго... выліваем.

20.00. Пачалі заводзіць на калідор новых.

22.00. Мы кожнай групе арыштантаў спяваем "Пагоню". Днём, паміж крыкамі ў вокны, удасканальвалі яе словы і мелодыю. Плён ад рэпетыцый - відавочны. Нават мне падабаецца. Ужо не проста равём, а спяваем. Праўда, пакуль занадта ўзбуджана. Моладзь прапаноўвае свой рэпэртуар — "Паветраны шар". Мусім вывучыць і мы, старэйшыя.

Нас "пакуль" не чапаюць, ці "ўжо"? Прыйшоў "наш" мент. Сам з-пад Пухавіч. Таксама прапар, але дужа "выпрацаваны". Вельмі хоча на пенсію. Перадаў спальнік.

5-я суткі:

Дзень Волі! З раніцы прыйшоў "наш". Віншуем яго са святам. Дзякую, кажа, і вас таксама. Ён нас не пераклікае і не загадвае падыходзіць да яго і распісвацца за яду. Проста аддае нам спіс на нары і выходзіць. У спісе не толькі нашы прозвішчы. Недзе ў суседняй камеры ёсць і такія: Сільва Амар Сінхаг, Лаквінгер Сінгх, Муса Меренгнаге, Лін Сі Джу, Дэ Сільва, Налін, Кунекашвілі, Шатэрнік А. А. (?). Ё-маё! Шатэрніка ўзялі! А колькі іншаземцаў! Вось дык садружнасць! Салідарызуемся ў падрыхтоўцы вялікай торбы сусветнаму пралетарыяту, бо калі хто і прынёс што нашаму мастакускульптару, то на такую араву... Просім "нашага" разведаць тую камеру.

Настрой прыўзняты. Робім зарадку. Прынамсі пакуль адзін Міхноў. Уздзёрся рана. Хто паліць, хто сядзіць "на вядры". Да "яго" ўжо прызвычаіліся: няма ўжо той ніякаватасці, што цябе бачаць і чуюць. Недзе каля 12-й і мне прынеслі "дачку". Выклікалі за дзверы, на калідор. На тым канцы — Васіль! "Са Святам!", — крыкнуў яму. — "Жыве Беларусь!" — "Жыве!", — гэта ён мне. Абалдзець, як хораша на душы!

Нарэшце маем раздрукаваную п'есу "На дне" пралетарскага пісьменніка Максіма Горкага. Чаму мне закарцела ўзяць менавіта яе? Ды тут аж 17 асобаў?! А нас... 14. Ці 13? (Даўно нешта не заходзіў "13-14").

А жаночых роляў?.. Ну і што рабіць? Трэба размяркоўваць...

- Лёха, Скуратовіч! Будзеш іграць Настассю. Ты худы, з тонкімі рысамі твару...
- Я-а? Ды вы што... якога хера я буду гэту...
- Ды ты яе не ведаеш... яе ўсе любяць! агульны рогат.
- Не буду, насупіўся Лёха. Адмаўляецца. Пераглядваемся з Сяргеем. Будзем уздзейнічаць, кажа Міхноў. Прыйшоў "наш". Кажа, што ў той камеры перабежчыкі з іншых краін, таму ў іх такія прозвішчы. А Шатэрнік? Гэта прозвішча адкуль? Пухавіцкі пачынае губляць наш давер. Кадэбістаў былых не бывае, а міліцыянтаў?

Паступаюць спарадычныя весткі з вуліцы. Там многа людзей. Няміга поўная народу. Куды ўсё павернецца? Ізноў усё ўнутры напружваецца.

17.00. Перадалі — забралі Казуліна... і Мілінкевіча??? Жорсткая сутычка. Як бы адзін чалавек паранены, ці нават забіты... Улады ўжылі газ і гумавыя кулі. Гэта жах! Лука заганяе сябе ў кут, з якога яму не вылезці ніколі.

Увесь дзень з перапынкамі ўпарта працягваем "Алімпіяду на нарах". Ужо ёсць чэмпіёны па прысяданню на адной назе: Сяргей Міхноў — 26 разоў, Дзяніс Шэлег — 23 разы, Лёша Валяеў — 15 разоў. Падыходзіць да зеніту шашачны турнір. Чорныя — сінія крышкі ад напояў, белыя — злепленыя, агульнай слінаю, з мякішу батона. Я ўжо выйграў! Усяго адзін раз. Цярпець не магу гэтую гульню.

Мік. Мік. прыняў душ з плястыкавых бутэлек. Мор-рж!

Усе нашыя думкі — на вуліцы. Як там? Што там? Рэдкія звесткі насцярожваюць, але і натхняюць. Хочац-

ца туды, да людзей. Мой Васіль быў вясёлы. Гэта добра! За вокнамі брэх сабак. Тутэйшых.

Каля 20.00. Вячэра. Суп. Кіслы. Выліваем. Узялі толькі "чай". Хочацца кіпеню, дый каву маем. Падчас вячэры больш маўчалі. Вырашылі памаліцца за тых, хто недзе там змагаецца за нас. Памаліліся. Слова казаў спадар Лявон Маліноўскі, Лявонка, як мы яго завём з Мік. Мік.

"Ойча наш, які ёсць на небе..." — студэнт 2-га курса беларускай філалогіі...

"Дай нам хлеба нашага..." Цудоўны хлопчык. Разумны, далікатны, выхаваны не па цяперашніх часох. Старэйшы сын у сямідзетнай сям'і святара-уніята з Баранавічаў...

"I прабач нам нашыя віны, як і мы прабачаем…"

Другая камера спявае. Зараз і мы пачнём.

6-я суткі:

Ноч прайшла ціха. З раніцы міліцыянт лагодна стукнуў у дзверы і паклаў на адкінутае "вакенца" ў дзвярах спіс.

— Распішыцеся...

Забіраем спіс, распісваемся. Распісваемся доўга, бо чацвёра спяць моцна. Не дабудзіцца. Усю ноч то гулялі ў свае самаробныя карты, то дыскутавалі здушаным шэптам.

На сняданак узялі некалькі місак кашы ды кіпень. З кожным днём мяняецца кухонны рыштунак. Міскі, з шэрых "ляменевых", ператварыліся ў чырвоныя пластыкавыя, кружкі без ручак сталі эмаліраванымі з ручкамі. Нарэшце выканалі чарговае наша патрабаванне — душ! Памыліся. Цяпер ведаем яшчэ адно месца акрэсцінскае. З нашай лёгкай рукі і другія ўжо пялёхкаюцца. Тут, на Акрэсціна ў адной узятай камеры мы ўладу амаль памянялі. Амаль! Ізноў гэтае "амаль"!

Казуліна сапраўды ўзялі. Мілінкевіча не, але той разышоўся з ім поўнасцю. Ізноў, відаць, не згаварыліся. БТ паказвае "збітых" амапаўцаў. Трымаецца чутка аб гібелі нашага сябра ад нейкай гранаты.

Працягваем сваю алімпіяду, але настрой ужо не той. Будзем чытаць "На дне".

Каля 17.00. Не чыталі. Шашкі, шашкі... тлум галавы. Потым елі, чыталі, ізноў елі.

Крыкі на вуліцы. "Са-ша, ты ге-рой! Са-ша, мы с тобой. Жы-ве Беларусь!" Відаць усё гэта Казуліну. Галасоў не многа. Ізноў нехта мыецца ў душы. Спрабую чытаць "Тыумфальную арку". Добрае пісьмо! Настрой так сабе. А на небе ні хмурынкі. Бяздонне сіняе-сіняе. Сонейка недзе над акном. І паветра. Свежае.

7-я суткі:

З раніцы маем інфармацыю, што нашы людзі сядзяць аж у Жодзіне. І на Старабарысаўскім тракце. Казулін — у Жодзіне. Учарашнія выгукванні з вуліцы былі, на жаль, не па адрасе. Такой бяды. Мы ж чулі!

Заканчваем турнір па "хлебных" шашках. Спадар Лябедзька мае ўсе шанцы на перамогу. Рыхтуем палітычную заяву ад акрэсцінцаў. У такой сітуацыі нельга аслабляць інфармацыйнага ціску. (Суконная фраза атрымалася). На павер заручаемся подпісам Шатэрніка. Ён жа заўсёды з намі?

Ізноў пайшла чарада "дачак". Першым атрымаў Мік. Мік. Як малое дзіця, не мог стрымаць радасці. Расхваляваўся, ператрасаючы свае торбы. Мы тут зусім не такія як дома. Атмасфера ўздыму агульнай надзеі і аду-

хоўленасць нашых памкненняў... He! Усё-ткі Луку хана! Хутка ўжо. Неўзабаве! Калі ж пачнём "На дне"?

Дзень 8-мы:

Зусім усталяваўся наш побыт. Міліцыянты ставяцца да нас адэкватна "нашага" статуту і статусу. Ім нічога не застаецца як выконваць нашы патрабаванні. "Святло давай!" — грук у дзверы. Адразу рэакцыя. Праводка, відаць, згніла дык яны падаўжальнікаў панавешвалі і ў адзіную на калідоры разетку паўтыкалі. Нехта пройдзе па калідоры і ўсё вывальваецца. "Святло!" — бягуць кратаць дрот. Ляжым "на сцэне". Развучваем "Гэй, соколы". Цудоўная песня. Першы раз я пачуў гэтую мелодыю ў польскім фільме "Агнём і мячом". Лявон даў словы. Усе спяваем з задавальненнем. Асабліва Міхноў. Ён проста балдзее.

Прынеслі "дачку"-перадачку Лявонку нашаму. Брацік меншы перадаў. Ён яшчэ на першым курсе. Вельмі кранальны момант. Нарэшце чытаю "На дне". Слухаюць першую дзею, але к канцу пазасыналі. Неактуальны пралетарскі драматург для беларусаў? Сумны? Але надзея яшчэ застаецца.

Дзень 9-ы:

Усё пераблыталася. Дзень-ноч. Хто калі спіць? Хто калі есць — незразумела. Вольніца поўная. І нішто нікому не перашкаджае. Раптам, сярод ночы нехта можа заспяваць "Пагоню" там, ці "Саколы", ці "Н.Р.М.". Праз хвілю нехта далучаецца. "Толькі не равіце, далікатней", — чуецца з-пад нейчай курткі.

Недзе каля абеду хрась-бразь, дзверы адчыняюцца і ў вузкі пралаз уціскаецца... (хто б мог падумаць!) кіраўнік мінскага офіса АБСЕ спадар... адным словам — ШВЕД! Са сваім памочнікам (Абаджан) і начальнікам акрэсцінскім. Швед адразу гукае Лябедзьку. Той вылузваецца з агульнага сядзяча-ляжачага шэрагу і здароўкаецца з ім за руку. Як даўнія знаёмцы. Тут жа мітусіцца начальнік. Нешта лапоча, што ён хворы, а вось на табе, прыйшоў, задаволіў... Баіцца. Чаго дурненькі, хіба ты ў чым вінаваты? Па звычцы, па завядзёнцы! Трэба баяцца, бо ты Начальнік!

Швед даволі ўпэўнена і даволі жорстка патрабуе (?) у начальніка большай свабоды на аднаго чалавека. Нас тут 13 (ці 14?), а "паложана" — 7! Во як. Цікавіцца харчаваннем.

- Севодня, вот... ім боршч давалі, — піхнуў начальнік пальцам на міскі, якія пірамідкаю прыціснуліся пад дзвярыма.
- Сколько разоф кармят в дзень?,— націскае швед.
- Тры, перахоплівае начальнік міску і ставіць на верх пірамідкі.

Мы загудзелі, замыкалі-зашыкалі, загрукалі. "Два-а!, — равём. Два-а-а-!" У мінулым годзе, спакойна кажа Лябедзька, кармілі праз дзень. Салга-аў начальнік. Нават гідка стала ад яго зморшчанай фізіяноміі.

Усё прыемнае мусіць некалі скончвацца. Місія адышла і нехта подбегам ускочыў на парашу. Ці то расхваляваўся чалавек, ці то боршчык быў яшчэ той...

20.50. Падзея! "Маёр", ёсць тут яшчэ і такі "фрукт", сам прапанаваў кіпяточку. Пасля штодзённага гукання "Кіпеню дайце!"— нарэшце. Моладзь зараўла ад задавальнення. Прынёс! У электрачайніку прынёс і сапраўдны кіпень!

Міліцыя — з народам.

Ізноў да 3-й ночы "тапталі" сцежкі ад "раю" да "апраметнай". Біблія і Га-

лактыка. Будучае і яго наступствы. Моцны ціск на сябе браў ізноў жа Лявонка. Мяцельскі, як віхура, насіўся па калідорах Гісторыі, вырываючыся часцяком у чыстае поле. Дый Андрэй Корзун быў адмысловы ў спрэчках.

Раз-пораз Мікалай Мікалаевіч, як тыбецкі дзед, "спускаўся" да маладзёнаў са сваёю дасведчанасцю.

Дзень дзесяты:

Для нашай дзесяткі і мяне — апошні. Застаюцца трое: Міхноў, Лябедзька і Мікалай Мікалаевіч.

Прачнуліся. Мыемся. Прыбіраемся. У мяне нейкае, зусім ненатуральнае жаданне — застацца тут надалей. Увогуле не разыходзіцца з камеры. Смешна! Хто можа паверыць, што я ў першую ноч нечага баяўся.

Зайшоў "наш" мент. Павітаўся. Пабеларуску. Пухавічанін абуджаецца. Сказаў, што адным вухам чуў, што адпускаць будуць раней і разам. Сказаў — як падарунак зрабіў. Мы не паверылі, але прыемнасць засталася.

- Быць вам начальнікам Акрэсціна! — зрабіў яму прапанову Лябедзька.
- Што вы, што вы, замахаў той рукамі. Ні-каг-да! Я ўвесь бальны, у мяне і тут, і тут... стаў ён паказваць на сабе рукамі, не... мне ешчо 2 гады і на пенсію. Паеду дамой, у Пухавічы.

Мы глядзелі на даволі змучанага чалавека, які, відаць, умеў ужо трохі думаць і параўноўваць, а можа нават з чымсьці і не згаджацца.

— Добра, не будзем ставіць вас начальнікам, — паставіў кропку нехта з маладзёнаў. Усе засмяяліся. Было добра. Усім!

Да ночы час цягнуўся марудна. Доўгі дзень. Доўгі вечар, які сёння цяжэй, чым калі пераходзіў у ноч.

23.30-23.40-23.45.

— Мазынскі! На выхад!

Бяру свае торбы.

Да сустрэчы, хлопцы, да сустрэчы. Поціск кожнай рукі, як убіранне ў сябе нейкай сілы на будучае, як атрыманне надзеі і ўпэўненасці, што вось з такімі людзьмі ты ўжо не хочаш "людзьмі звацца", а ты — Чалавек!

— Чалавек! — гучыць годна!

Вось табе і "На дне". Спраўдзілася? На турэмным двары пуста. І толькі недзе з 3-га паверху чуецца песня. Прыслухоўваюся. Дык гэта ж паўкраінску. Як жа гэта... Хачу ўспомніць кліч украінцаў. Вылецела раптам з галавы.

"Прывет Украіне", — крычу ўгору. Спеў перарваўся. І тут я ўспомніў. "Слава Украіне", — крычу яшчэ раз. — "Слава героям!", — нясецца над акрэсцінскім дваром і нясецца некуды за мур, у горад. "Жыве, Беларусь! Жыве!", крычу я, і мае лёгкія набіраюць такую колькасць паветра, што я нейкі час проста захлынаюся.

Падыходжу да прахадной будкі. Паказваю пропуск (для выхаду) міліцыянту, той адступае ўбок. Адкрыўшы дзверы я ступаю за парог акрэсцінскай вязніцы і трапляю ў абдымкі людскога мора. Наперадзе мой Васіль, асветлены начным ліхтаром. Смяецца. Шчаслівы. І я, бачачы яго сярод усіх гэтых, такіх блізкіх мне людзей, таксама шчаслівы.

ո. Валеры МАЗЫНСКІ

Пастекрыптум:

Выпіска з судовай пастановы 7-310\06.

... $Cy\partial$ ья — Тупик В. М.

Свидетели: Родичев К. Н., Неведомский А. А.

Адвокат — Щетина С. В. Захоўваць вечна!

В. М.